

Grunnlag for innspill til jordbruksforhandlingene 2021

Studie- og høringsmateriell
til bruk i lokale bondelag

Grunnlag for innspill til jordbruksforhandlingene 2021

Innhold

1. Jordbruksoppgjør -inntekt og inntektsutvikling.....	3
1.1 Prioritering mellom områder	6
1.2 Prioritering mellom bruksstørrelser	8
1.3 Prioritering mellom produksjoner	9
1.4 Målpris og AMS (gul støtte).....	10
1.5 Kanaliseringspolitikk.....	11
2. Kjøtt og egg.....	14
2.1 Storfekjøtt	14
2.2 Sau og lam	15
2.3 Egg, fjørfe- og svin kjøtt.....	18
3. Ku- og geitemelk.....	21
4. Grønnsaker, frukt, bær og potet	23
5. Korn og kraftfôr	25
5.1 Hvordan øke norsk andelen i fôret?	26
6. Investeringer	29
7. Velferd og rekruttering.....	30
8. Økologisk landbruk.....	31
9. Regionale miljøtilskudd (RMP)	33
10. Klima.....	35
11. Stortingsvalg 2021	38
12. Aksjonsberedskap	39
13. Praktisk informasjon – bruk av heftet	41

Fristen for å svare i Questback er mandag 15. februar.

**Vi oppfordrer til å også å komme med andre innspill og synspunkter til
jordbruksforhandlingene 2021 fra lokallaget.**

Skriv disse inn i fritekstfeltene i skjemaet Questback.

Se også praktisk informasjon bakerst i heftet.

Forord

Da vi i fjor på denne tida utarbeidet dette heftet, hadde ingen hørt ordet Corona. Vi stilte dere mange spørsmål, og fikk gode svar fra rekordmange lokallag. Engasjementet var stort. Samme dag som fylkeslagene hadde frist til å sende inn innspill til oss sentralt, stengte Norge ned, og ordet Corona var på alles lepper. Verden var snudd opp ned, og med det også forutsetningene for jordbruksforhandlinger. Alle innspill vi fikk, var gitt under forutsetning: «alt som normalt». Forhandlingsutvalget måtte tenke nytt. Det ble forenklede forhandlinger, uten krav og tilbud. En hadde lite å bygge på, og var derfor nødt til å avholde et ekstraordinært representantskap, for å få en forankring blant tillitsvalget i fylkeslagene og samvirkeledelsen.

Forhandlingsretten med Staten som Bondelaget har gjennom Hovedavtalen, er i seg selv ingen garanti for gode forhandlingsløsninger. Jeg er oppriktig lei meg for at alt arbeidet som ble lagt ned med innspill i fjor vinter, fikk så begrenset verdi. I år bretter vi ermene opp på nytt. Mer enn noen gang trenger forhandlingsutvalget trygghet i hva dere medlemmer mener. Uttalelsene fra lokallaget ditt, som fylkeslaget syr sammen med uttalelsene fra andre lokallag, er helt avgjørende for at forhandlingsutvalget skal forhandle fram best mulige rammevilkår for deg og kollegaene dine.

Pandemien er langt fra over, men forhåpentligvis er situasjonen til våren slik at forhandlinger kan foregå på mest mulig normal måte. Skulle det bli vanskelig med fysiske møter, har vi erfart dette året at det er utrolig hva som er mulig å få til på digitale plattformer.

Medlemmer trenger å treffes nå etter en mager sommer og høst. Benytt denne anledningen til å samles digitalt, eller fysisk i små grupper til en skikkelig god landbrukspolitisk prat. Tenk kreative løsninger for å overholde smittevernet. For å få fram synspunkter på en enkel måte, er det også i år spørsmål og påstander med svaralternativ dere kan ta stilling til og gi tilbakemelding på elektronisk. I tillegg er det mulig å komme med andre synspunkter til hvert tema. Påstandene i spørsmålene er ikke uttømmende, og de er satt på spissen for å få fram skillelinjer. Dere velger selv hvor mange av spørsmålene dere vil besvare. Jo flere jo bedre. Nytt av året er videoer til noen temaer. Jeg anbefaler å se på de: <https://www.bondelaget.no/drift-av-lokallag/studiearbeid/>

Bruk denne Corona-vinteren til å diskutere landbrukspolitikk. Lykke til!

Sigrid Hjørnegård
Generalsekretær

Norges Bondelags forhandlingsutvalg består av erfarne tillitsvalgte. Melke-, kylling- og kornbonde Lars Petter Bartnes, 1. nestleder Bjørn Gimming, korn- og ammekubonde, og 2. nestleder, saueprodusent Bodhild Fjelltveit.

1. Jordbruksoppgjør - Inntekt og inntektsutvikling

Se også Opplæringsheftet kapittel 3 om Jordbruksforhandlingene, ramme og finansiering.

Vi har gjennomført 7 jordbruksoppgjør med Solberg-regjeringa. Da Erna Solberg overtok som Statsminister etter valget 2013 var målet for Regjeringen å redusere nivået på overføringene. Ved at Norges Bondelag har inngått jordbruksavtaler og gjennomført tydelige aksjoner ved brudd (2014 og 2017), har vi i stedet fått økt overføringene med 2,5 mrd. kroner (2362 mill. kroner i økte tilskudd + 150 mill. kroner i økt jordbruksfradrag). Det tilsvarer i gjennomsnitt ca 65.000 kr pr jordbruksforetak. I samme tidsrom har markedsinntektene gjennom økte priser og produksjon økt med 5,8 mrd. kroner. En del av dette går med til å dekke opp kostnadene som har økt med 3,7 mrd. kroner.

Jordbruksoppgjøret 2020

Opptakten til jordbruksoppgjøret 2020 ble helt spesiell med koronapandemi og nedstenging av Norge. Lønnsoppgjørene ble utsatt til høsten. På senvinteren/våren var usikkerheten stor om det ville bli forhandlinger på vårparten eller en utsettelse til høsten. Det var også stor usikkerhet om hvordan eventuelle forhandlinger praktisk kunne gjennomføres, da mulighetene for fysiske forhandlingsmøter mellom partene var svært begrenset. I jordbruksoppgjøret fastsettes målpriser fra 1. juli. En utsettelse til høsten, kunne medført ingen økte målpriser for 2. halvår 2020. Det, sammen med hensynet til forutsigbare rammebetingelser for matproduksjonen, talte for å gjennomføre forenklete forhandlinger på våren.

Jordbruksoppgjøret 2019. Korona var et ukjent begrep og partene kunne møtes

Den store usikkerheten førte til at Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) ikke la fram inntektsmateriale for inneværende år. Partene hadde ikke tallgrunnlag for å sette opp en tradisjonell inntektsramme i de forenklete jordbruksforhandlingene. Uforutsigbarheten var i stor grad knytta til at det ville være vanskelig å budsjettere for utviklingen i markedet og valutakurser/kostnader. Hovedavtalen § 2-5, sier at forhandlinger normalt skal baseres på arbeidsdokumenter (krav og tilbud), men også at forhandlingsutvalgene i fellesskap fastsetter fremgangsmåten ved forhandlinger. En vurderte at det ikke var mulig å gjennomføre vanlige omfattende drøftinger mellom partene på grunnlag av ordinære krav og tilbud. Det ble videre lagt vekt på at partene måtte anvende eksisterende ordninger og at antall tema som kunne bringes inn i forhandlingene, måtte begrenses.

Forhandlingene foregikk hovedsakelig på digitale plattformer. Da antall tema var begrenset, kom partene til enighet allerede den 30. april om en ny jordbruksavtale. En var da enige om å øke målprisene med i overkant av 300 mill. kroner og tilskuddene med 350 mill. kroner.

Enkelte reagerte negativt på at dette var lave tall, sett i lys av resultatet fra tidligere jordbruksoppgjør og at flere forbrukere som følge av pandemien hadde fått øynene opp for viktigheten av nasjonal matproduksjon. Det ble argumentert med at man burde utnyttet dette til å få bedret rammevilkårene og tettet inntektsgap. Det kan argumenteres slik, men aksjonsmulighetene ved et brudd i våres var svært begrenset. Lønnsoppgjørene i høst, har også endt med små tillegg, også for grupper som er klappet fram i samfunnet under pandemien, slik som sykepleiere og lærere.

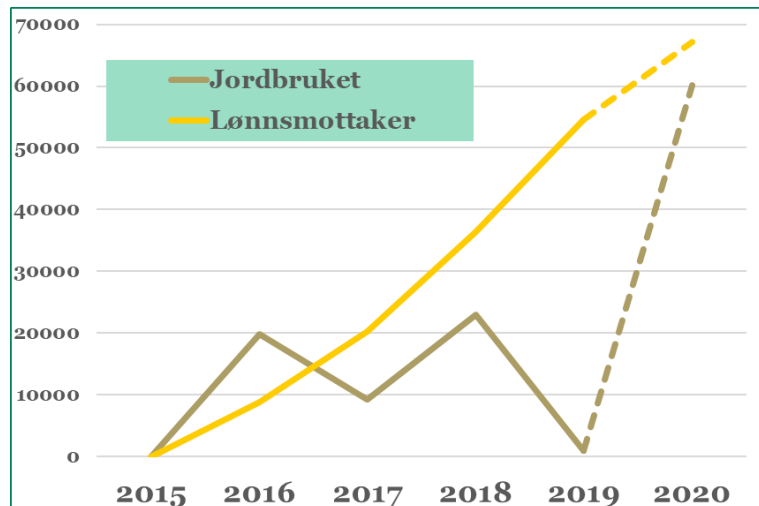
En stor del av påplussingene i tidligere jordbruksoppgjør har gått til å dekke opp for kostnadsvekst. For 2020/2021 tyder mye på at kostnadsveksten i jordbruket vil være lav. SSB har prognosert med

fortsatt lav oljepris, svak krone og lav rente. Fyllingsgraden i vannmagasinene er gode, som gir grunnlag for fortsatt lav elektrisitetspris. Den lave lønnsveksten i samfunnet, gir lav kostnadsvekst på flere poster der jordbruket kjøper tjenester, f.eks veterinærtjenester og regnskap. Det er derfor slett ikke utenkelig at påplussingene i årets jordbruksoppgjør, vil føre til en reduksjon i inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

Inntektsutvikling

I juni la BFJ fram tall over inntektsutviklingen i jordbruket, målt som vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk. Tallene viser en dårlig inntektsutvikling fram t.o.m 2019. For 2020 viser prognosen en sterk inntektsvekst på om lag 60.000 kroner pr årsverk. Ser man hele perioden 2015 til 2020 og sammenligner med inntektsutviklingen for gjennomsnittslønsmottakeren, er inntektsutviklingen litt svakere i jordbruket, målt i kroner.

Motparten vil måle inntektsveksten i prosent, og da vil den være sterkere for jordbruket, fordi man regner prosentveksten ut fra et lavere inntektsnivå. I april legger budsjettnemnda fram grunnlagsmateriale for vårens jordbruksoppgjør. Det inneholder foreløpige regnskapstall for 2020 og 2021. Med den kunnskapen vi besitter nå, ser det ut til at den prognoserte inntektsveksten i 2020 slår til.

Inntektsutvikling for bønder og lønsmottakere. Prognose 2020.

I høst vedtok årsmøtet i Norges Bondelag et næringspolitisk program for 2020 til 2024. Årsmøtet har satt et mål om at inntektsmulighetene for landbruket skal årlig ha en kronemessig utvikling som ligger høyere enn lønnsutviklingen ellers i samfunnet, for å tette inntektsgapet i forhold til andre grupper. Bondens posisjon i verdikjeden skal styrkes gjennom å fremme nasjonal matproduksjon, og gi bonden et inntektsnivå på linje med andre grupper.

Forventet sterk inntektsvekst i 2020 skyldes:

- Økt produksjon bla pga redusert grensehandel
- Reduserte energipriser, diesel og strøm
- Reduserte renter på lån
- Markedsbalanse på svinekjøtt med høyere priser og lavere omsetningsavgift
- Økte priser og tilskudd. Økte målpriser ved jordbruksoppgjøret 2020

Måling av inntekt i jordbruket

I jordbruksforhandlingene har Stortinget bestemt at resultatmålet "Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk", skal brukes. Dette sier noe om hva bonden sitter igjen med til å dekke alt innsatt arbeid, uavhengig av om det er bonden selv, familien eller innleid arbeidskraft som er brukt, og en forrentning av innsatt egenkapital.

Stortinget har videre bestemt at inntektsutviklingen i jordbruket skal sammenlignes med inntektsutviklingen for gjennomsnittslønsmottakeren. For å kunne hente ut en inntekt fra jordbruket, må bønder investere i bl.a. bygninger, maskiner, grøfter, jord og husdyr. Det gjøres både

med lånt kapital og egenkapital. I resultatmålet "Vederlag til arbeid og egenkapital" er den lånte kapitalen gitt en dekning gjennom en realrente. Egenkapitalen er imidlertid ikke gitt noen dekning. Alternativt kunne bønder investert i aksjer, obligasjoner, satt pengene i bank eller annet, og fått en avkastning. Det kan derfor argumenteres med at resultatmålet «Vederlag til arbeid», er et mer presist resultatmål å bruke når sammenligningen av inntektsutvikling skal gjøres. Da er egenkapitalen gitt en forrentning. Man får fram at inntektsutviklingen påvirkes av endring i størrelsen på egenkapitalen og renteendringer. Samtidig får man synliggjort et inntektsnivå i næringa som ligger lavere enn når egenkapitalen ikke er gitt en forrentning. Selv om dagens resultatmål sier at det skal dekke både arbeid og egenkapital, kan det være at politikerne som vedtar rammebetingelsene for næringa ikke evner å se dette.

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) utarbeider ikke «vederlag til arbeid». Da den rød-grønne regjeringen la fram sin landbruksmelding "Velkommen til bords" i 2011, jobbet Norge Bondelag for å få BFJ til å utarbeide dette resultatmålet. Ingen av partiene på Stortinget ville ha «vederlag til arbeid» utarbeidet. Stortinget har likevel vedtatt et offensivt inntektsmål: *«For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»* I inntektsmålet ligger det en erkjennelse fra politikerne om at inntekta i jordbruket ligger lavt. Inntektsnivået i grunnlagsmaterialet fra BFJ, har også vist et lavt nivå. Vi har derfor ikke vurdert det som helt avgjørende å få fram resultatmålet «vederlag til arbeid».

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

1. Bør Norges Bondelag fremme et høyt krav i år for å følge opp målene i næringspolitisk program og eventuelt ta et brudd dersom avstanden til Regjeringas tilbud blir for stor?

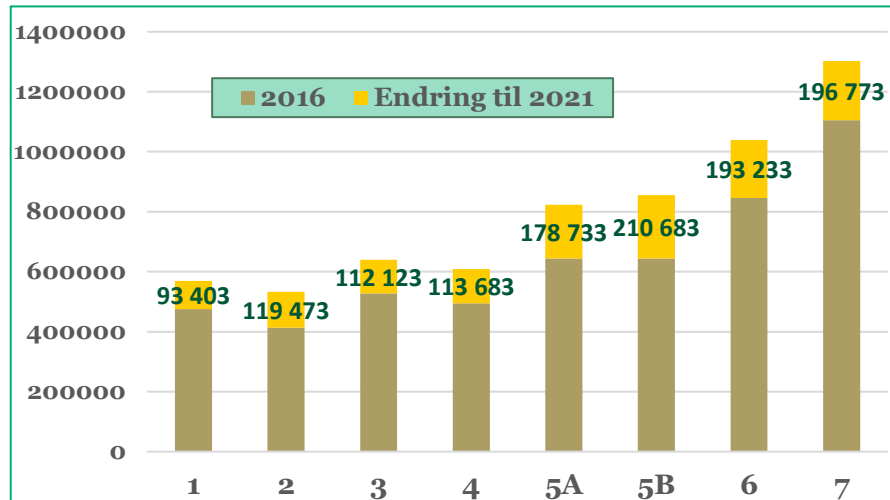
- ☐ Ja. Det er rett strategi for å få anstendige inntekter i jordbruket
- ☐ Det kommer an på inntektsutviklingen i grunnlagsmaterialet. Viser materialet god inntektsvekst kan kravet legges lavere enn om inntektsutviklingen er dårlig
- ☐ Kravet må dimensjoneres for å muliggjøre en avtale. Ved et brudd taper vi penger fordi vi går glipp av en forhandlingsgevinst.

2. Bør Norges Bondelag i årets jordbruksoppgjør kreve at det utarbeides resultatmålet «vederlag til arbeid», der egenkapitalen er gitt en avkastning som grunnlagsmateriale til jordbruksoppgjørene?

- ☐ Ja. Vi må få synliggjort bedre de dårlige inntektene i jordbruket. Da kommer politikerne til å øke tilskuddene.
- ☐ Ja, men ikke i år. Tror mulighetene er bedre med en annen regjering
- ☐ Nei, bruk heller kreftene på å framforhandle gode rammevilkår med utgangspunkt i forhandlingsmaterialet som ligger der i dag.

1.1 Prioritering mellom områder

Et sentralt landbruks-politisk mål er landbruk over hele landet. Vi bor i et langstrakt land, med store klimatiske variasjoner og lange avstander. Dette gir ulike forutsetninger for å kunne få god lønnsomheten i landbruket. En bruker ulike tilskuddsordninger med distriktsdifferensiering for å jevne ut inntektene mellom områder. Satsdifferensieringen kan sees på som kostnads-kompensasjon, der områder med mindre fordelaktige produksjonsvilkår (og lengre avstand til foredlingsanlegg og markeder) blir kompensert med høyere tilskuddssatser.

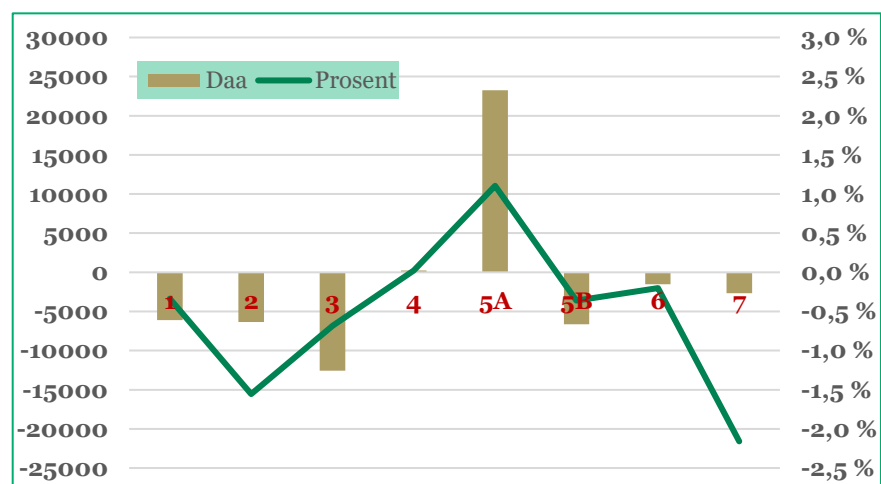

Tilskudd for et bruk med 30 melkekyr i 2016 og økning siste 5 jordbruksoppgjør for ulike arealsoner. Beregnet etter kalkyler.

Sentrale tilskuddsordninger med distriktsdifferensiering er:

- Arealtilskudd
- Distriktstilskudd
- Driftstilskudd
- Frakttilskudd
- Tilskudd til veterinære reiser
- Husdyrtilskudd (differensiering kun for svin og egg, og for økologisk produksjon)

Utviklingen det første tiåret dette årtusenet viste at det på Vestlandet og Nord-Norge gikk mer areal ut av drift, enn i andre områder av landet. For storfekjøtt og sau/lam tapte disse områdene produksjonsandeler i forhold til andre deler av landet, blant annet Rogaland. I 2011 la den rød-grønne regjeringen fram en Stortingsmelding om landbrukspolitikken, «Velkommen til bords».

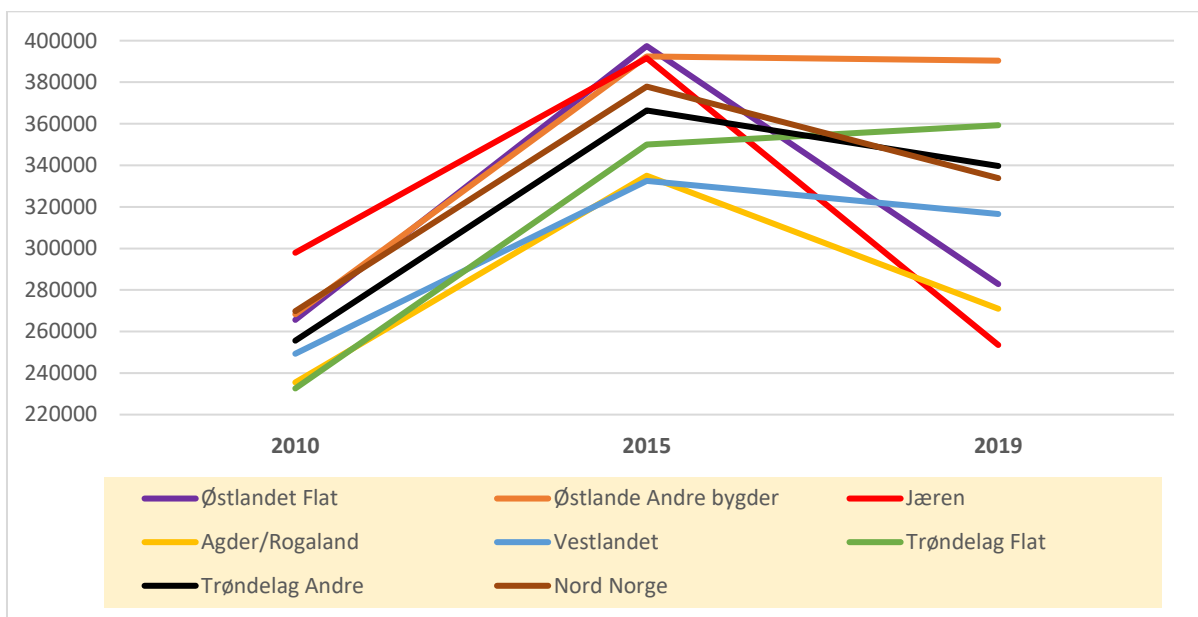
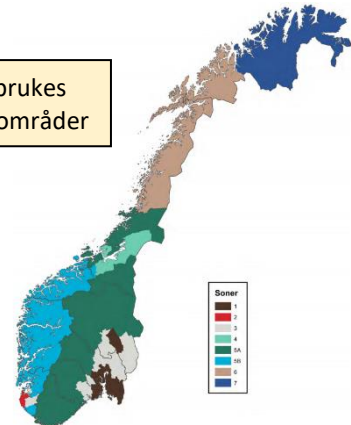

Endring i jordbruksareal i drift fra 2013 til 2020 fordelt på arealsoner.

Her skrev regjeringen: «Utviklingen i deler av Agder/Telemark, kyst- og fjordstrøkene på Vestlandet, husdyrholdet Nord-Norge og fjellområdene i Sør-Norge er særlig bekymringsfull..... For å få en mer regionalt tilpasset politikk, bidra til en variert bruksstruktur over hele landet og styrke det grasbaserte husdyrholdet skal distriktsprofilen i virkemidlene gjøres tydeligere.» Dette var starten på at partene gjennom flere jordbruksoppgjør har styrket ordninger for disse områdene, og særlig Vestlandet.

Figuren under viser inntektsendringer i melkeproduksjonen fra 2010 til toppåret 2015, og videre til siste regnskapsår, som er 2019. Svakest har inntektsutviklingen vært for Jæren og Østlandet Flatbygder. For 2019 er resultatet for Østlandet flatbygder en god del påvirket av tørkeåret 2018. For Jæren får vi rapporter om at flere melkeprodusenter sliter kraftig økonomisk, der man i tillegg til høy langsiktig gjeld har pådratt seg stor kraftfôrgjeld også. Det er vesentlig større forskjeller i resultatet mellom områder i 2019 enn det var både i 2010 og 2015. Jæren har gått fra å ligge på topp, til å ligge på bunn. Resultatet i 2019 er til og med lavere enn i 2010. Øverst ligger nå Østlandets dal- og fjellbygder. Melkebrukene på Trøndelags flatbygder har hatt best inntektsutvikling.

Soner for arealtilskudd brukes for å prioritere mellom områder

Driftsgranskingene. Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk inkludert effekt av jordbruksfradraget. Regnskapstall for melkebruk i ulike deler av landet.

Prioritering mellom produksjoner henger også tett sammen med kanaliseringspolitikken, der man prioriterer produksjoner i noen områder opp, mens de samme produksjonene kan prioriteres ned i andre områder. Se også kapittel 1.5.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

3. Skal noen regioner (utover den du selv befinner deg i) prioriteres opp i årets forhandlinger?

- ☐ Nord Norge
 ☐ Trøndelag
 ☐ Vestlandet
 ☐ Rogaland
 ☐ Sørlandet
 ☐ Østlandet flatbygder
 ☐ Østlandet dal og fjellbygder
 ☐ Nei. Alle regioner må prioriteres likt.

1.2 Prioritering mellom bruksstørrelser

Det er stordriftsfordeler i produksjonen av jordbruksvarer. For å foreta inntektsutjevning mellom ulike bruksstørrelser, differensieres enkelte tilskuddsordninger etter besetningsstørrelse slik som:

- Driftstilskudd (Maks tilskudd ved hhv 5 melkekyr, 27 melkegeit og 40 ammekyr)
- Tilskudd til små og mellomstore melkebruk (6 til 50 kyr, maks tilskudd ved 23 kyr)
- Husdyrtilskudd (trappetrinn med fall i sats etter økende antall dyr)
- Avløsertilskudd for ferie og fritid (Et tak på 85.800 kr pr foretak)

I planteproduksjonene ble all differensiering etter størrelse på produksjonen tatt bort i 2014. Blant annet lå det inne i kravet fra faglaga å fjerne differensieringen i arealtilskudd grovfôr (var på 250 dekar) for å forenkle, redusere omfanget av jordleie for aktive produsenter og som motytelse forsterke differensieringen etter størrelse på husdyrtilskuddet.

Tabell 1 Endring i tilskudd siste 5 jordbruksoppgjør for melkebruk. (Arealzone 5A, Distriktstilskudd melk sone D og kjøtt sone 2)

	15 kyr	30 kyr	60 kyr
Endring kr/ku	8 600	5 960	3 620
Anslått arbeidsforbruk. Timer	3 075	3 690	4 500
Endring kr/årsverk a 1845	77 500	89 400	89 100

Etter en relativ svekking av økonomien for mindre bruk ved jordbruksoppgjøret 2014, er tilskuddsordningene de etterfølgende jordbruksoppgjørene blitt styrket til fordel for de mindre brukene, særlig i melkeproduksjonen. I alle fall når en regner om til kroner pr ku. Med utgangspunkt i registrert arbeidsforbruk på gårdsbrukene som inngår i NIBIOs driftsgranskinger, faller imidlertid arbeidsforbruket mye pr ku med økende besetningsstørrelse. Regner man om tilskuddsendringer til kroner pr årsverk, er tilskuddsveksten mindre for et bruk med 15 kyr, enn et bruk med 30 kyr. 60-kyrs bruket har om lag samme tilskuddsøkning pr årsverk som 30 kyrs bruket.

Tabell 2 Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk inkludert effekt av jordbruksfradraget for melkebruk i Driftsgranskinger etter besetningsstørrelse

Størrelse (Årskyr)	2015	2019	Endring
14,6 / 14,6	296 400	308 200	11 800
20,2 / 19,7	319 000	272 600	-46 400
28,1 / 26,6	380 700	332 400	-48 300
39,9 / 44	410 300	343 000	-67 300

Årsmøtet i Norges Bondelag vedtok næringspolitisk program for 2020-2024 der en vil jobbe for rammebetingelser som gir framtidstro og utvikling hos små og mellomstore bruk for å hindre ytterligere bruksnedgang. Årsmøtet ønsker å starte en prosess med mål om å innføre tak og trappetrinnstilskudd i alle produksjoner. Det betyr at man vil ha fallende tilskuddssatser ved økende størrelse på areal og besetninger, samt en øvre grense for hvor mange dyr og dekar, et foretak kan få tilskudd for, eventuelt øvre grenser i kroner man maksimalt kan motta tilskudd samlet eller for enkeltordninger. Det er et tak på husdyrtilskudd samlet på 530.000 kroner pr foretak. Fram til 2014 var det trappetrinn for arealtilskuddene, unntatt potet, og det var øvre grenser for hvor mange kyr, geiter, sauer og storfe som var berettiget tilskudd.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

Årsmøtet i Norges Bondelag ønsker å starte en prosess med mål om å innføre tak og trappetrinnstilskudd i alle produksjoner.

4. Er det små eller store skalafordeler i grovfôrproduksjonen?

- ☐ Store. Trappetrinne(t)/(ene) bør legges på lite areal (under eller på 250 dekar)
- ☐ Små, men kan jo leie inn entrepenører. Trappetrinne(t) bør legges godt ut på arealskalaen (godt over 250 dekar).
- ☐ Ikke noe poeng å prøve å innføre dette med denne regjeringen. Vent på et regjeringsskifte.

5. Da trappetrinnene ble fjernet i 2014 hadde vi trinn for arealtilskuddene på 800 dekar korn, 80 dekar grønnsaker og 40 dekar frukt og bær. Hvor bør trinn legges for disse arealtilskuddene?

- ☐ På samme nivå som i 2014
- ☐ Lavere enn i 2014.
- ☐ Noe høyere enn i 2014.
- ☐ Vesentlig høyere enn i 2014
- ☐ Ikke noe poeng å prøve å innføre dette med denne regjeringen. Vent på et regjeringsskifte.

6. For arealtilskudd potet hadde vi ikke trappetrinn i 2014. Hvor bør trinn legges for arealtilskudd potet?

- ☐ Første trinn bør starte på eller lavere enn 100 dekar
- ☐ Første trinn bør starte på eller mellom enn 100 og 300 dekar.
- ☐ Første trinn bør starte høyere enn 300 dekar.
- ☐ Ikke noe poeng å prøve å innføre dette med denne regjeringen. Vent på et regjeringsskifte.

7. For husdyrtilskuddene hadde vi i 2014 tak for hvor mange dyr som kunne motta tilskudd. Taket var 50 kyr, 250 andre storfe og melkegeit, 300 sau. Hvor bør takene legges nå?

- ☐ På samme nivå som i 2014
- ☐ Lavere enn i 2014
- ☐ Noe høyere enn i 2014
- ☐ Vesentlig høyere enn i 2014
- ☐ Ikke noe poeng å prøve å innføre dette med denne regjeringen. Vent på et regjeringsskifte.

8. Hvis det skal settes et arealtak på tilskudd for planteproduksjonene, hva bør grensa være?

- ☐ Tilskudd for maks 1000 dekar (evt lavere)
- ☐ Tilskudd for maks 2000 dekar
- ☐ Tilskudd for maks 3000 dekar (evt høyere)

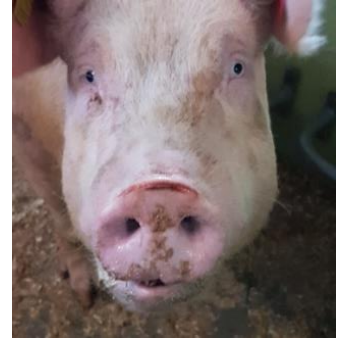
9. Hvis det skal settes et kronetak på hvor mye tilskudd et foretak kan motta, hva bør grensa være?

- ☐ Ingen skal kunne motta mer enn 1 million kroner i tilskudd
- ☐ Ingen skal kunne motta mer enn 2 millioner kroner i tilskudd
- ☐ Ingen skal kunne motta mer enn 3 millioner kroner i tilskudd

1.3 Prioritering mellom produksjoner

I jordbruksoppgjørene er det ikke uvanlig å prioritere noen produksjoner. Begrunnelse for dette kan f.eks være gode markedsmuligheter for noen produksjoner, spesielt svak økonomi, ønsker om større grad av selvforsyning av ulike vekster eller husdyrprodukter, eller andre forhold. Alternativt trenger man ikke prioritere noen produksjoner, men ha et ønske om at alle løftes tilnærmet like mye.

Ved siste jordbruksoppgjør, som var et forenklet oppgjør, ble det ikke gjort veldig tydelige prioriteringer. Det er likevel grunn til å hevde at korn, svinekjøtt og grønt ble prioritert. Korn gjennom relativt stor økning i kornpriser, svinekjøtt gjennom en relativt kraftig økning i målprisen (1,46 kr/kg) etter mange år uten prisøkning pga overproduksjon, og grønt gjennom forsterking av satsingen som ble påbegynt ved jordbruksoppgjøret 2019. I tillegg ble bruk av prisnedskrivningstilskudd på korn prioritert for å unngå kraftfôrprisvekst i husdyrholdet. I tidligere oppgjør har økonomien i storfekjøttproduksjonen blitt prioritert, men de siste årene har Nortura gitt en klar anbefaling om å holde igjen i frykt for overproduksjon på sikt. Veksten i ammekuttallet har vært høyt, og etterspørselen etter rødt kjøtt er fallende. Sau/lam har ikke vært prioritert siden 2015 pga overproduksjon. Reguleringslaget er nå mindre enn på mange år, og sauekjøtt ligger ikke på lager. Situasjonen ser mao lysere ut. En mer utfyllende omtale av enkeltproduksjoner er gitt i kapittel 2-5.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

10. Skal noen produksjoner prioriteres i årets forhandlinger?

- ☐ Frukt/Bær ☐ Grønnsaker ☐ Korn ☐ Kylling/Egg ☐ Melk(ku/geit) ☐ Potet ☐ Sau/Lam
☐ Storfekjøtt ☐ Svinekjøtt ☐ Andre produksjoner
☐ Nei. Alle produksjoner må prioriteres likt.

1.4 Målpris og AMS (gul støtte)

WTO-avtalen har et tak på AMS eller gul støtte på 11.449 mill. kroner. Brytes taket, kan medlemsland bringe oss inn for WTOs tvisteorgan. Dette er handelsvridende støtte. Målprisene inngår i gul støtte, bl.a fordi staten fastsetter disse. Støtten beregnes som differansen mellom målpris og en fast verdensmarkedspris fra perioden 1986-1988, ganget med produksjonsvolumet. Til fratrekk kommer omsetningsavgift og et kraftfôrfradrag på grunn av høye kornpriser i Norge. I tillegg regnes pristilskudd som gul støtte, slik som tilskudd til ull og grunntilskudd geitemelk. Flere pristilskudd regnes ikke inn fordi støtteordningen utgjør mindre enn 5 prosent av produksjonssverdien for det spesifikke produktet. Det gjelder blant annet distriktstilskudd for frukt, bær og grønnsaker, tilskudd til fruktlager og frakttilskudd kjøtt.

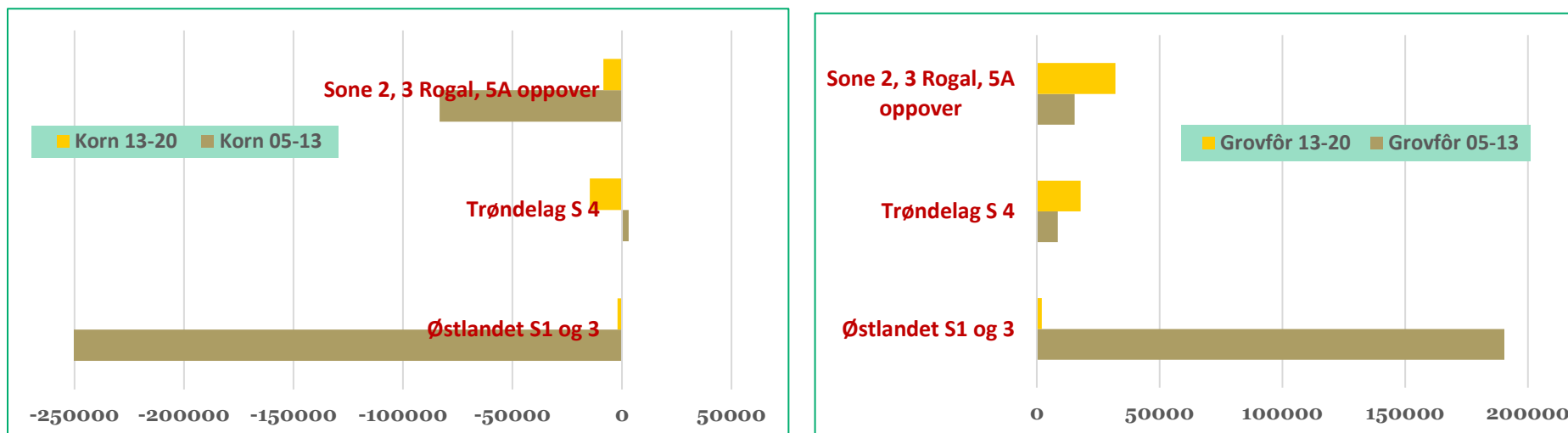

I løpet av 2020 har markedsbalansen blitt bedre. Omsetningsavgifta har gått ned for svinekjøtt, og i 2021 går den mye ned for melk (fra 30 øre/l til 10 øre/liter). Samtidig prognoses det med økt melkeproduksjon med 1540 mill. liter. 2020 var et godt kornår. Dersom 2021 skulle bli på tilsvarende nivå, vil vi kunne overstige taket for gul støtte. Vi har flere ganger stanget i taket. Storfekjøtt ble tatt ut av målprissystemet i 2009 og i 2013 ble også målprisene på lam og egg avvirket for å skape handlingsrom i den gule boksen. Disse produktene ble lagt over i den såkalte volummodellen, med et begrenset volum å kunne markedsregulere. Pris settes ikke lenger i jordbruksforhandlingene, men Nortura fastsetter en planlagt engrospris for et halvt år av gangen.

Melk utgjør det meste av den gule støtten, med i overkant av 5,5 mrd. kroner. Svinekjøttet utgjør ca 2,5 mrd. kroner og mathvete ca 1 mrd. kroner. Fôrkornet utgjør også betydelige beløp, men disse er grunnlag for kraftfôrfradraget.

1.5 Kanaliseringspolitikk

Siden 50-tallet har man ført en politikk som har vært innrettet for å maksimere den totale produksjonen av plante- og husdyrprodukter. Klimatiske forhold setter store begrensinger i hvor mye av jordbruksarealet i Norge som er egnet for kornproduksjon. Gjennom relativt høy kornpris har man gjort det økonomisk attraktivt for bønder med gode dyrkingsforhold å dyrke korn (les om kanaliseringspolitikken i kap. 4.1 i «Landbrukspolitikk – et opplæringshefte fra Norges Bondelag).

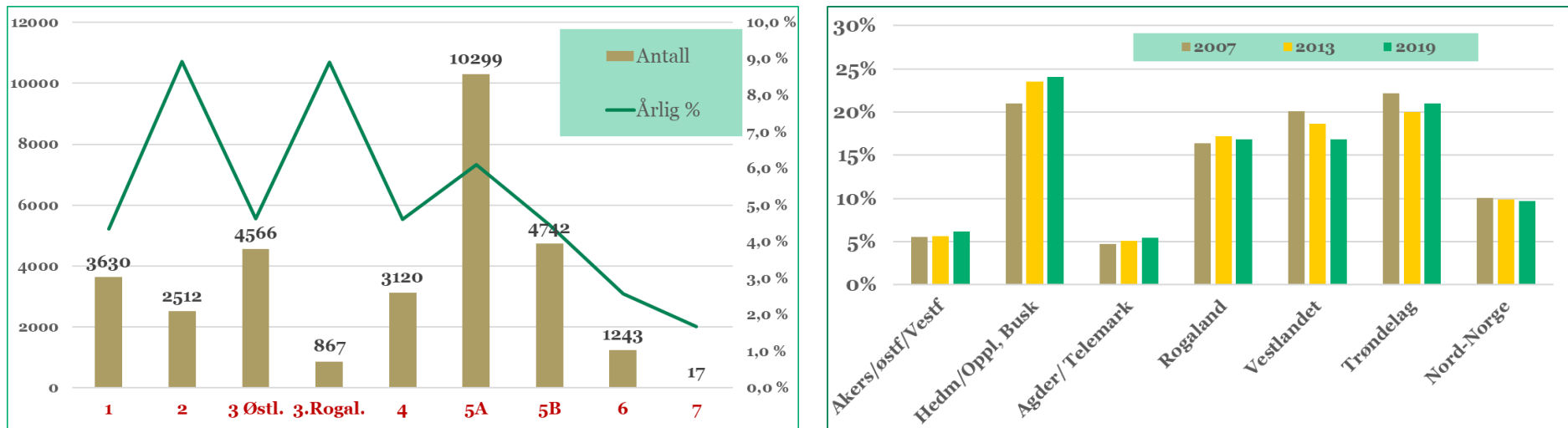
Kornareal (venstre) og grovfôrareal (høyre). Endringer i perioden 2005 til 2013, og 2013 til 2020. Dekar. Fordelt på soner for arealtilskudd.

Fra 2005 til 2013 gikk kornarealet på Østlandets kornområder (sone 1 og 3) ned med over 250.000 daa, selv når en korrigerer for at innføring av digitale markslagskart ga en arealnedgang. I 2020 er kornarealet om lag uendret siden 2013. Derimot har kornarealet nå gått noe ned i Trøndelags kornbygder, mens det holdt seg konstant fra 2005 til 2013. Også utenom de beste kornområdene var det en kraftig nedgang i kornarealet fram til 2013. Kornarealet som gikk ned på Østlandet kornbygder, ble erstattet med grovfôrareal i perioden 2005 til 2013. Etter 2013 har grovfôrarealet holdt seg tilnærmet stabilt i disse områdene. Trøndelags kornområder har imidlertid økt grovfôrarealet noe etter 2013. Også utenfor kornområdene øker grovfôrarealet.

I 2012 satte landbruks- og matminister Trygve Slagsvold Vedum ned ei arbeidsgruppe som skulle se på virkemidler for å stimulere til økt storfekjøttproduksjon i Norge. Dette resulterte i et kvalitetstilskudd for storfekjøtt, og flere jordbruksoppgjør som prioriterte å styrke økonomien i storfekjøttproduksjon høyt. I mange fylker ble det kjørt egne stimuleringsprosjekter. Innvasjon Norge prioriterte investeringsvirkemidler til nye fjøs for ammeku over hele landet.

Jordbruksoppgjøret 2021

Fra 2013 til 2020 har det vært en vekst i ammeku over hele landet, også i områder egnet for kornproduksjon. Veksten i kornområdene har vært på 4,6 prosent årlig denne perioden. Veksten var sterkest første del av perioden. Sterkest vekst totalt har det imidlertid vært i Rogaland (sone2 og 3) og sone 5A (Agder, dal- og fjellbygder på Østlandet, Rogaland og Trøndelag). Også på Vestlandet og i Nord Norge har det vært vekst, men noe lavere.

Venstre: Utvikling i ammekyr 2013 til 2020 etter arealsoner. Antall kyr og årlig prosentvis endring. Høyre: Produksjonsandeler storfekjøtt.

Totalt er det 11.300 flere ammekyr i kornområdene på Østlandet og i Trøndelag i 2020 enn det var i 2013. Disse ammekyrene trenger grovfôrareal. Grovfôrarealet har økt med knappe 20.000 dekar i disse områdene, herav 18.000 dekar i Trøndelag og 2.000 dekar på Østlandet. Dette er langt mindre enn grovfôrbehovet til disse dyrene inkludert avkom. Melkeproduksjonen er ganske stabil, så det kan skyldes at det i 2020 produseres mindre grovfôr for salg og at grovfôravlingene er høyere de to siste årene enn tidlig i perioden.

I sone 2, 5A, 5B, 6 og 7 produseres en stor andel av melkeproduksjonen i Norge. Melkekyrne produserer også kjøtt. Avdråttene på melkekyrne har økt med ca 600 l/årsku eller over 8 %. Totalproduksjonen er tilnærmet lik. Antall mordyr er derfor redusert. Effekten av færre mordyr slår relativt sett mer negativt ut på kjøttproduksjonen i områder med høy melkeproduksjon. Når en ser på produksjonsandeler av storfekjøtt øker andelen på Østlandet, særlig i Innlandet og gamle Buskerud, mens den går ned på Vestlandet og i Nord Norge.

I næringspolitisk program for 2020-2024 har årsmøtet satt som mål å «*øke kornarealet der det er mulig, og stoppe utviklinga der dyrka mark og innmarksbeite går ut av drift. Dette er en særlig utfordring i arealsone 5-7.*» Årsmøtet vil «*opprettholde eksisterende ammekuproduksjon i beite- og grasarealer i hele landet, men videre vekst bør skje i sone 5-7.*»

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

11. Skal økonomien i grovfôrbasert husdyrhold differensieres ytterligere mellom grasområder og kornområder?

- ☐ Ja. Distriktslandbruket må fortsatt styrkes for å opprettholde produksjon og gårdsbruk.
- ☐ Nei. En risikerer å svekke økonomien for etablerte gårdsbruk som produserer grovfôr i kornområdene på arealer best egnet til gras.
- ☐ Avvent for å se virkninger av endringene fra siste jordbruksoppgjør.

12. Bør det legges begrensninger i muligheten for å etablere ny produksjon av storfekjøtt (ammeku) eller sau i områder egnet for kornproduksjon?

- ☐ Ja. Ved at de ikke får investeringsstøtte, husdyrtilskudd og driftstilskudd
- ☐ Ja. Ved at de ikke får investeringsstøtte
- ☐ Nei, men driftstilskudd for ammeku og arealtilskudd grovfôr må ikke økes i sone 1, 3 og 4
- ☐ Nei, Norge er ikke selvforsynt med storfekjøtt. Det er bedre å produsere storfekjøtt i kornområder enn å importere kjøtt.

13. Hvordan skal Norges Bondelag utforme kanaliseringspolitikken?

- ☐ Styrke kornøkonomien og økonomien i grovfôrbaserte produksjoner i arealsone 2 og 5 og oppover
- ☐ Styrke kornøkonomien
- ☐ Styrke kornøkonomien og svekke økonomien i grovfôrbaserte produksjoner i arealsone 1, 3 og 4
- ☐ Andre grep. Skisser hvilke grep.

2. Kjøtt og egg

Prognose for 2021 - per 11. november 2020							
Produksjon	Tilførsler tonn	Endring	Import-kvoter	Engrossalg tonn	Endring	Markeds-balanse	Regulerings-lager uke 47/20
Storfe/kalv	85 300	2 %	9 000	99 800	- 2 %	-5 500	0
Lam	19 400	0 %	806	19 700	- 4 %	+ 500	1 849
Sau	4 900	0 %		4 900	0 %	0	0
Gris	130 600	0 %	2 150	134 300	-1 %	- 1 600	0
Egg	66 800	1 %	450	65 900	0 %	+ 1 400	-

Kilde: Nortura Totalmarked

Salget av kjøtt og egg har tatt seg mye opp i 2020 som følge av kraftig redusert grensehandel og færre nordmenn på reisefot til utlandet. I prognosen for 2021 er det lagt til grunn at denne situasjonen vil vedvare første halvår 2021. For sau og lam viser prognosen at utfordringene man har hatt med å få solgt sauekjøttet er klart mindre. Det ligger nå kun lammekjøtt på reguleringslager, men nivået er over 800 tonn mindre enn på samme tid i fjor. For egg viser prognosen et overskudd og at det ikke er rom for nyetableringer.

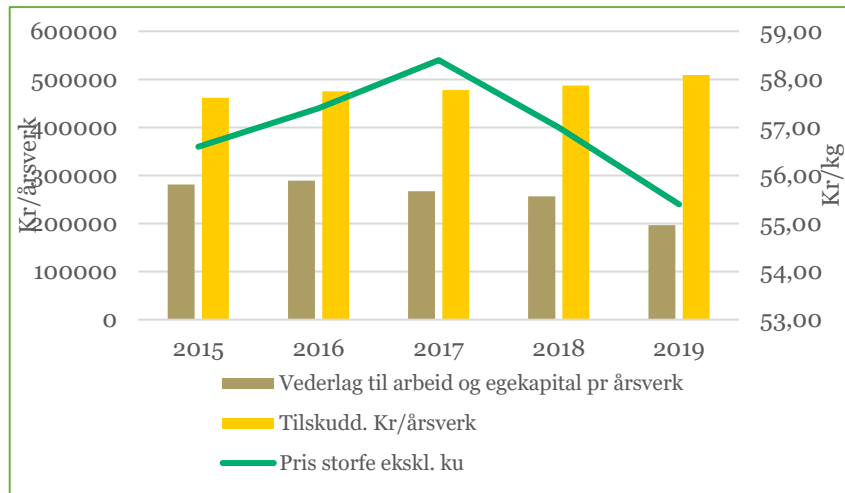
2.1 Storfekjøtt

Siden 2012 har det vært et mål å øke produksjonen av storfekjøtt for å kunne dekke opp mer av markedet med norskprodusert vare. Det ble etablert et kvalitetstilskudd som blant annet har stimulert til økt produksjon. Fra og med jordbruksoppgjøret i 2017 er det i hovedsak i områder som er lite egnet for kornproduksjon at økonomien er forbedret. For å få til dette, har en løftet arealtilskuddet for grovfôr og driftstilskuddet for ammeku i sone 5A og oppover, samt at tilskudd til dyr på utmarksbeite er styrket.

Markedsprognosen viser et større underskudd for storfekjøtt i 2020 og 2021 enn de siste årene. Den underliggende trenden er likevel redusert forbruk pr innbygger av rødt kjøtt. Antall melkekyr forventes å gå noe opp med høyere forholdstall i 2021, men dette er trolig en kortsiktig økning. Det har vært stor interesse for å investere i fjøs til ammekyr. Langtidsprognosene til Nortura indikerer at markedsregulator ikke ønsker så sterk vekst i antall ammekyr som vi har hatt. Se også kapittel 1.4 om kanaliseringpolitikk.

Nylig la NIBIO fram driftsgranskingene 2019. De viser at ammekunæringa har lav inntekt og en inntektsutvikling der pila peker nedover. Utbetalingsprisen har sunket fra 2017, og ligger lavere enn i 2015. Selv om tilskuddene har økt, kompenserer ikke det for kostnadsveksten denne perioden. Det er særlig kostnadene til maskinleie og avskrivninger for maskiner og redskap som øker.

Driftsgranskingene. Ammeku. Landsgjennomsnitt for 24,5 kyr.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

14. Skal forbedret økonomi i storfekjøttproduksjonen prioriteres høyt i jordbruksoppgjøret 2021?

- ☐ Ja. Det har vært, og er, markedunderskudd. Produksjonen må opp og økonomien styrkes.
- ☐ Styrk økonomien på linje med gjennomsnittet.
- ☐ Nei. Må sette på bremsene for å unngå overproduksjon på lengre sikt.

15. Skal økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon styrkes ytterligere i grasområdene framfor i kornområdene? (Se også spørsmål 11 og 12.)

- ☐ Ja. Det må dyrkes mer korn i kornområdene på bekostning av gras. Da må veksten i storfekjøttproduksjonen skje i grasområdene.
- ☐ Ja. Storfekjøttproduksjonen må kanaliseres fra kornområdene til grasområdene. Økonomien i ammekjøttproduksjonen må svekkes i kornområdene.
- ☐ Ja, men bare i de delene av grasområdet som har hatt svakest utvikling (arealsone 5-7), men sørg samtidig for å ikke svekke økonomien i det grasbaserte husdyrholdet i kornområdene.
- ☐ Nei. Grasbasert husdyrholdet i kornområdene foregår på arealer best egnet gras.
- ☐ Nei. Styrk heller ammeku i kornområdene. Der er det god tilgang på halm og passe med nedbør i vekstsesongen som gir lite tråkk-skader på beitemene.

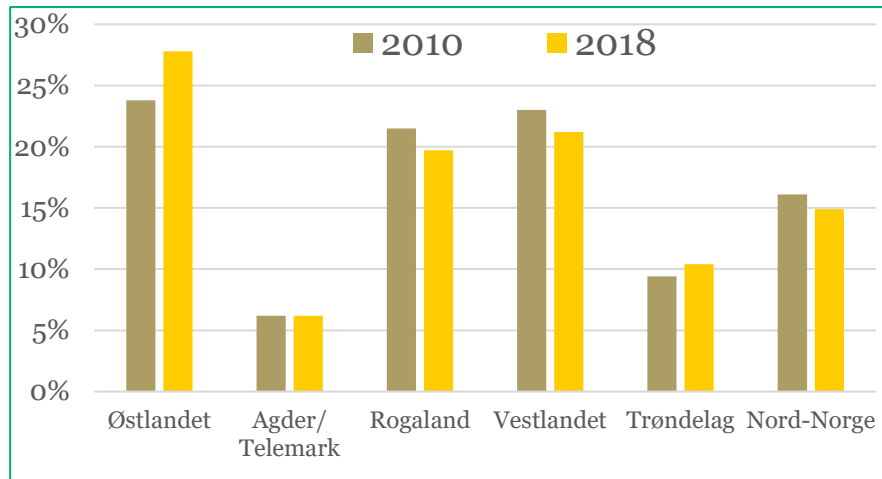
2.2 Sau og lam

Helt siden 2016 har markedssituasjonen for sau og lam vært krevende. Dette har medført lave priser og at økonomien i saueholdet har vært og er anstrengt. På grunn av markedssituasjonen er ikke saueholdet blitt høyt prioritert ved de siste jordbruksoppgjørene. Det har likevel vært noe vekst i tilskuddene til sau gjennom økte arealtilskudd og velferdsordninger (som også andre husdyrprodusenter får). De siste årene har utmarksbeitetilskuddet blitt prioritert. Tilskudd til organisert beitebruk er også en viktig ordning for næringa. Den ble ikke endret i år, men økte markant med 5 mill. kroner til 23 mill. kroner i 2019.

Salget av lam har vært bra i 2020. Sauekjøtt har solgt bra både i 2019 og 2020, og ligger ikke lenger på reguleringslager. Matvarekjedene forlenget salgssesongen av fåriskålkjøtt. Det kan også virke som om satsingen på produktutvikling av helårsprodukter, slik som hverdagslam, er i ferd med å få et visst salgsumfang. En forventning om ca 2.000 tonn lammeslakt på

reguleringslaget ved årsskifte, gjør at Totalmarked i Nortura understreker at det ikke er rom for å øke produksjonen framover. Likevel, situasjonen når vi går inn i 2021, virker bedre enn på flere år. Skimter vi et lys i tunellen?

Endring i produksjonsandeler sau og lam mellom landsdeler. 2010-2018

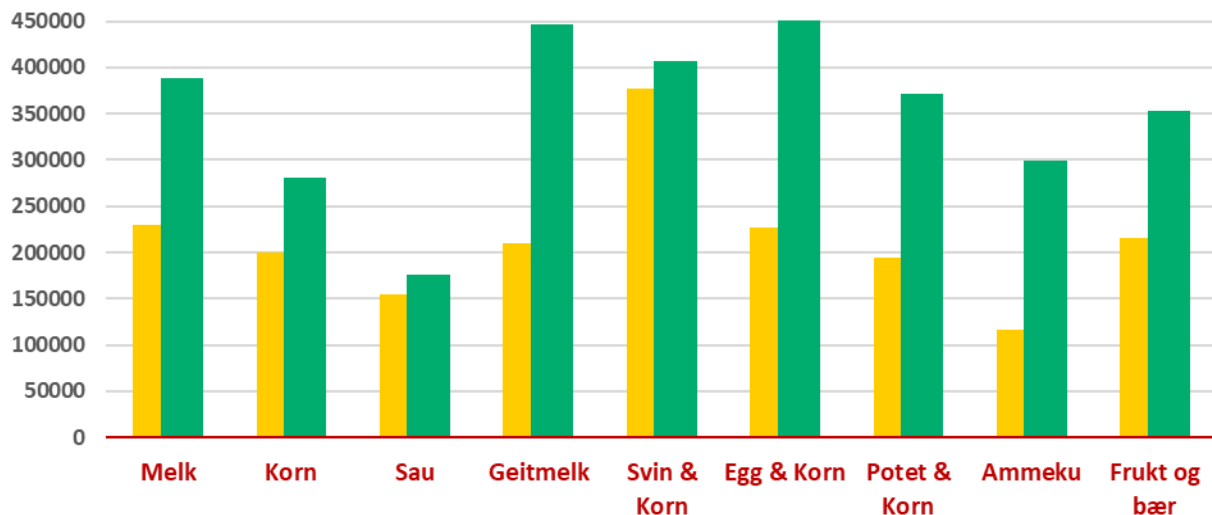
På årsmøtet i Norges Bondelag i høst, var økonomien i saueholdet, og mulighetene for produksjonsregulering et tema. Årsmøtet uttalte:

«Årsmøtet i Norges Bondelag er bekymret for den svake økonomien i saueholdet de siste årene. Dårlig markedsbalanse er hovedårsaken til de lave prisene og har også begrenset muligheten for økte tilskudd til næringa. Balanse mellom produksjon og marked blir helt avgjørende framover for å sikre ei økonomisk bærekraftig næring basert på norske ressurser. Årsmøtet i Norges Bondelag ønsker enda sterkere fokus på salg og produktutvikling av sau- og lammekjøtt for å legge til rette for økt verdiskaping. Hele verdikjeden, også matvarekjedene utfordres til å skape lengre salgsperioder og mer hylleplass til slike produkter. Årsmøtet ber styret i Norges Bondelag ta initiativ til et produsentråd sau i regi av Norges Bondelag over samme lest som for svin, basert på jordbruksavtalen 2018. Rådet tiltrer når markedsregulator oppfordrer til redusert dyretall. Nytt næringspolitisk program sier «arbeide for å styrke og utvide redskapskassa for markedsbalansering og produksjonsregulering». Styret i samarbeid med næringa må starte arbeidet på småfe, med mål om å bedre økonomien i næringen. For næringer med overproduksjon, må det ikke gis investeringstilskudd til nyetablering og produksjonsøkning.»

Fram mot årsmøtet 2021 kommer vi i samarbeid med Nortura til å utrede produksjonsregulerende virkemidler for sau. En hovedutfordring er at tilskuddsandelen er høy og betaling for å ta ned produksjonen må også kompensere for tilskuddstap. Dermed flytter man finansiering av tilskudd fra myndigheter over på næringa fordi produksjonsregulerende tiltak må finansieres med trekk i omsetningsavgift.

Jordbruksoppgjøret 2021

Referansebruk: Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk. Gul søyle 2007. Grønn søyle 2017. Saueholdet ligger lavest i inntekt og har hatt svakest utvikling.

Nylig la NIBIO fram regnskapstall for driftsgranskingene for 2019. De underbygger det man tidligere har antatt: Svak økonomi, og en økonomi dårligere enn før overproduksjonen kom i 2016. Landsgjennomsnittet viser et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk, inkludert effekt av jordbruksfradraget på under 200.000 kroner pr årsverk. Resultatmålet er nesten 50.000 kroner/årsverk lavere enn i 2015 for bruk med sau.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

16. Er tiden inne for å løfte økonomien i saueholdet gjennom økte tilskudd i kommende jordbruksoppgjør?

- ☐ Ja. Økonomien er altfor svak. Mer tilskudd vil neppe gi større produksjon.
- ☐ Nei. Det vil bare føre til økt produksjon. Da vil Nortura igjen måtte sette ned prisen og enda mindre av inntektene i saueholdet vil hentes i markedet.
- ☐ Nei, men kostnadsveksten må dekkes opp med økte tilskudd.

17. Hvis en skal øke tilskuddene til sauene, hvilket tilskudd bør prioriteres?

- ☐ Tilskudd med struktur blant annet husdyrtilskuddet for styrke de minste brukene
- ☐ Tilskudd med distriktsinnretning, blant annet distriktstilskudd kjøtt og arealtilskudd grovfôr for å stimulere til sau i grasområdene
- ☐ Utmarksbeitetilskudd. Saueproduksjonen bør foregå på utmarksbeiteressurser
- ☐ Lammeslakttilskuddet. Viktig å premiere de «dyktigste» produsentene som produserer mange lam pr søye med god kvalitet.
- ☐ Tilskudd til ull
- ☐ Andre tilskudd (f.eks. generelt beitetilskudd, avløsertilskudd etc.)

18. Er det rett å redusere noen tilskuddsordninger for å frigjøre midler til å øke andre tilskuddsordninger, for å få til en prioritering.

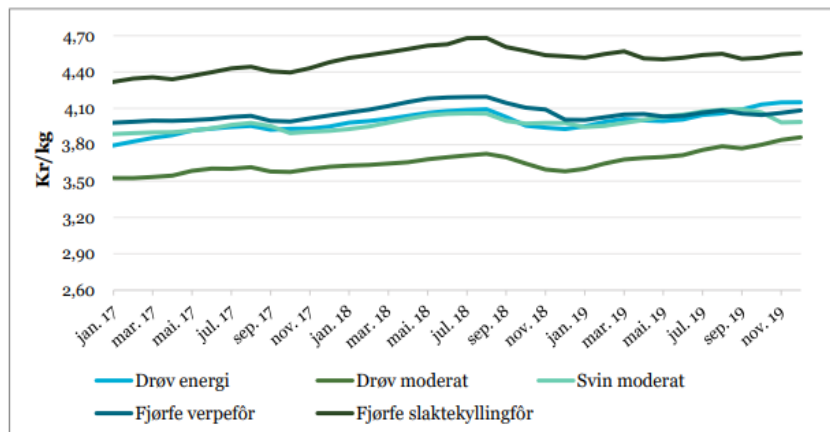
- ☐ Ja. For å unngå for sterk økonomisk stimulans som vil føre til mer overproduksjon.
- ☐ Nei. Da tar man fra noen og gir til andre. Ingen saueprodusenter tjener for mye.
- ☐ Nei. Prioriteringer kan kun gjøres gjennom tilførte midler.

2.3 Egg, fjørfe- og svinekjøtt

De som produserer egg og hvitt kjøtt henter det aller meste av inntektene i markedet. God markedsbalanse er derfor veldig viktig for inntektsgrunnlaget til disse produsentene. Det er likevel mange virkemidler i jordbruksoppkjøret som påvirker inntekten:

- Prisnedskrivingstilskudd (kornpris og følgelig kraftfôrpris)
- Husdyrtilskudd
- Velferdsordningene (Se kapittel 7)
- Distriktstilskudd egg/kjøtt
- Frakttilskudd (egg, kraftfôr og slakt (svin))
- Investeringsstøtte (føringer, prioriteringer. Se kapittel 6)

Kraftfôr er en tung utgiftspost. Prisene på kraftfôr til fjørfe var i gjennomsnitt lavere i 2019 enn året før. Jordbruksoppkjøret i 2019 bidro til en økning prisen på fôrkorn av bygg og havre med 12 øre per kg. Prisnedskrivingstilskuddet økte med 8,2 øre per kg. Prisen på importert råvare blir også påvirket av endringer i jordbruksoppkjøret, fordi tollsatsen settes lik forskjellen i importpris og norsk pris. Da den norske referanseprisen økte som følge av jordbruksoppkjøret samtidig som internasjonale priser gikk ned, gikk tollsatsen på rapsmel opp høsten 2019. I 2020 har vi fått merke større svingninger i kraftfôrprisen. Valutakurs og internasjonale råvarepriser påvirket dette. Egg-, fjørfe- og svineprodusenter får også i stor grad merke hvilken risiko viltlevende arter utgjør for husdyrproduksjonen. Dette arbeidet følges tett i Bondelaget. Både fugleinfluenza, afrikansk svinepest og salmonella er smitte vi ikke vil ha inn i husdyrproduksjonen og hvor produsentene og deres forebyggende tiltak er avgjørende.

Prisutvikling kraftfôr. Kilde Landbruksdirektoratet

Svinekjøtt

Svinemarkedet var i flere år preget av en kostbar overproduksjon. Endelig er dette over. Etter utkjøp av produsenter og dugnad for å ta ned produksjonen, bedret markedet seg gradvis i løpet av 2019. Svinenæringen har lyktes i å komme i balanse og lønnsomheten er forbedret. I siste jordbruksoppkjøp ble målprisen økt med 1,46 kr pr kg. Målprisen hadde stått i ro siden 2016. For en svineprodusent som leverer 120 000 kg til slakt, utgjør økningen en potensiell inntektsvekst på 175 000 kr i avtaleåret. Noe av dette må imidlertid deles med smågrisprodusenten i form av høyere smågrispris.

Reguleringslageret på 1000 tonn ved inngangen av året er tømt. Salget av svinekjøtt har tatt seg opp blant annet som følge av redusert grensehandel. Det er en underdekning av svinekjøtt i 2020, med ribbeimport mot jul. Nortura prognoserer en liten underdekning for 2021. De forventer å kunne ta ut målpris, og at dette vil gi en prisøkning på 2,8 prosent for 2021. I tillegg forventer de at slaktegrisvektene kan økes med nesten 3 kg.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

19. Skal økonomien i svineholdet løftes ytterligere gjennom økt målpris og/eller økte tilskudd i kommende jordbruksoppgjør?

- ☐ Ja. Økonomien er altfor svak. Det er ingen fare for at en styrking av økonomien vil føre til ny overproduksjon.
- ☐ Nei. Underdekningen er preget økt etterspørsel pga korona som har kortsiktig effekt. Økte målpriser vil kunne føre til ny overproduksjon.
- ☐ Følg markedsregulator (Norturas) råd, de kjenner markedet best.

20. Siden prognosen viser underdekning og det er lite å gå på gjennom økte slaktevekter, bør det åpnes opp for å gi investeringsstøtte til svinefjøs?

- ☐ Ja, for å øke produksjonen og hindre import.
- ☐ Ja, men bare for slaktegris/ evt kombinert produksjon.
- ☐ Ja, men det bør gjøres regionale tilpasninger for å sikre spredt produksjon av hensyn til dyrehelse og miljø.
- ☐ Nei, da frykter jeg snarlig ny overproduksjon.

21. Bør norsk landbruk ta mål av seg å dekke opp 100 % av forbruket av svinekjøtt?

- ☐ Ja, vi må ha høyest mulig markedsandel og unngå import. Gir størst verdiskaping.
- ☐ Nei, Vi må dimensjonere produksjonen noen prosent under for å unngå overproduksjon, prisfall og svak økonomi.

22. Norsvin har mål om 100 prosent norske råvarer i kraftfôret i 2025. Bør referanseprisen på soya økes for å øke kostnaden til soya når verdensmarkedsprisen er lav?

- ☐ Ja, det vil stimulere til større andel norske råvarer i svinefôret og styrke svinekjøttets omdømme.
- ☐ Nei, det påfører hele husdyrproduksjonene ekstra kostnader.
- ☐ Sett ned prisen på det norske kornet og kompenser kornprodusenten med arealtilskudd.

Egg

Eggsektoren preges av tydelige markedskrav fra sentrale aktører om egg fra frittgående høner. Det fører til behov for utfasing av eggproduksjon i miljøinnredning. Det ble bygd og investert tungt mange nye hus i årene fram mot 2012. Mange produsenter har fortsatt høy gjeld og tilhørende høye finansielle kostnader. Markedskravene har ført til en betydelig utfasing av høner i miljøbur. Det innebærer enda en stor omstilling for mange eggprodusenter. I september 2020 kom 94 % av eggene i Nortura fra frittgående høner. I dag er prisen på egg fra frittgående høner 2,70 kr pr kg høyere enn fra egg i miljøbur. Generelt har det i flere år vært overkapasitet og store reguleringskostnader i eggproduksjonen. Overskuddet har vært håndtert med førtidsslakting. Prognosene framover viser at det ikke vil være rom for økning i eggproduksjonen framover og følgelig prognoserer Nortura med uendret planlagt gjennomsnittlig engrospris på 20,30 kr pr kg for første halvår 2021.

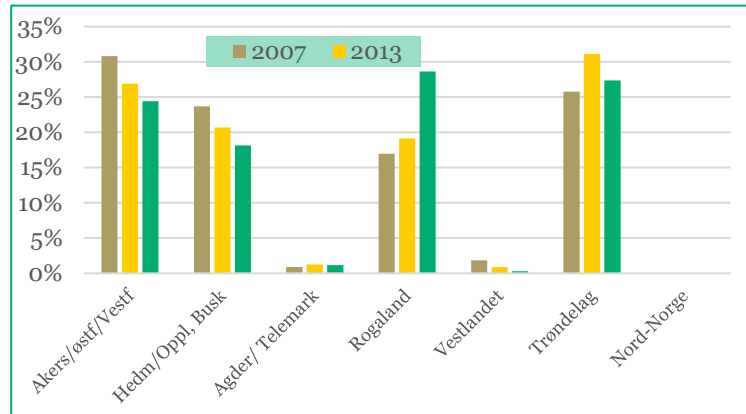

Husdyrtilskuddet for verpehøns gis for inntil 5.000 høns. Konsesjonsgrensa er 7.500 høns, og de aller fleste eggprodusenter ligger der. Det betyr at de fleste mottar bare husdyrtilskudd for 2/3 av dyra.

Fjørfekjøtt

Mens forbruket av rødt kjøtt går noe ned, spiser vi mer kylling. Både produksjonen og etterspørselen er høy, og alle produserer nå med fulle innsett og maks antall innsett. Det er tre store slakteaktører: Nortura, Den Stolte Hane og Norsk Kylling. Bøndene produserer på kontrakt til disse. Norges Bondelag tok initiativ til å etablere et dialogforum for kylling der representanter fra produsentlagene kan møtes. Dialogforumet har sin juridiske berettigelse i *Forskrift om samarbeid om produksjon og omsetning av visse hagebruks-, gartneri- og fjørfekjøttprodukter mv.* (Forskrift om hagebruks- og fjørfekjøttprodukter). All aktivitet må skje innenfor de rammene som denne forskriften setter. Gjennom dialogforumet er målet å styrke kyllingprodusentenes posisjon i verdikjeden

I 2020 har det pågått en diskusjon om kyllinghybrider i norsk fjørfeproduksjon. Diskusjonen springer ut fra dyrevelferdsaspektet, og likner sånn sett på diskusjonen rundt burhøns/miljøbur for verpehøner. Diskusjonen bør handle om mer enn dyrevelferd, fordi den viser mulige konsekvenser av vertikal integrering og privatisering av fysiske, økonomiske og etiske verdier i landbruket. Hybrid-diskusjonen er et eksempel på hvordan eierskap og vertikal integrering reduserer muligheten for fellesskapsløsninger og felles standarder for hva som er god norsk total kvalitet.

Endring i produksjonsandeler for fjørfekjøtt mellom

Norges Bondelag holder fast ved det generiske dyrevelferdsarbeidet også for kylling gjennom bl.a. dyrevelferdsprogram og dialogforum kylling, og understreker bonden som viktigste faktor for god dyrevelferd. Generisk dyrevelferdsarbeid forebygger privatisering av dyrevelferdsbegrepet, undergraving av KSL og konkurranse på enkelparametere innen dyrevelferd. Samtidig bygger generisk dyrevelferdsarbeid opp under det mentale felles grensevernet for norsk, animalsk produksjon.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

23. Bør økonomien til eggprodusentene styrkes gjennom jordbruksoppkjøret?

- ☐ Ja. Økonomien er alt for svak og næringa står overfor store investeringer.
- ☐ Kun kostnadsveksten bør dekkes inn i år.
- ☐ Nei. En får bare nyetableringer. Markedet må være i balanse først.

24. Bør husdyrtilskuddet for verpehøns utvides fra i dag å omfatte 5000 verpehøns til 7500 verpehøns?

- ☐ Ja, det er naturlig. «Alle» produserer er på konsesjonsgrensa (7500 høns)
- ☐ Nei, det styrker økonomien så mye (+15.000 kr) at det kan gi enda mer etableringsiver.
- ☐ Nei, inkonsekvent å kreve økte grenser og samtidig kreve tak for andre husdyr, jfr kap 1.3

25. Hvilke virkemidler bør prioriteres for kyllingprodusentene i år?

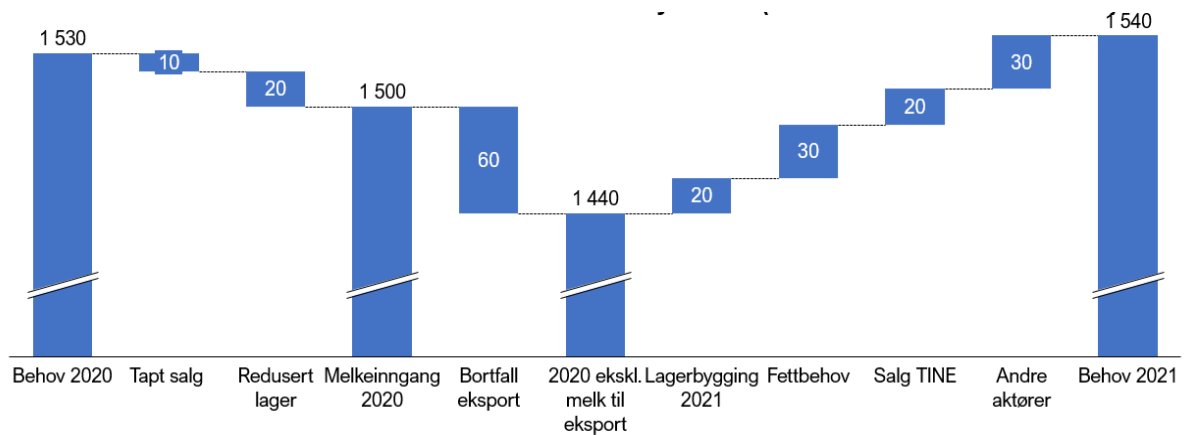
- ☐ Avløsertilskudd ferie og fritid
- ☐ Innføring av et frakttilskudd på kylling
- ☐ Prisnedskrivning av korn til kraftfôr.
- ☐ Dyrevelferdsarbeid og markedstiltak

3. Ku- og geitemelk

Målprisen for melk er økt marginalt de siste årene, og ved siste jordbruksoppgjør ble det ingen økning. Tine har advart mot målprisøkninger av hensyn til konkurransekraften for norsk melk. Importkvotene for ost er økt, og er på 8.400 tonn fra EU. Faste oster i direkte konkurranse med de volumtunge hvitostene (Jarlsberg, Norvegia og Synnøve gul) importeres innenfor kvote. Ferske dessertoster som selges til høy kilopris tas inn til full toll utenfor kvote. Svak krone gjør at importvernet for ost og andre melkeprodukter er styrket. I forhold til Euro er importvernet styrket med ca 8 prosent siden årsskiftet. Produsentprisen på melk i EU har imidlertid ikke økt siste år, men ligger marginalt lavere nå enn på samme tid i fjor.

Marked

I 2020 har omsetningsavgiften ligget på 30 øre/liter, for å finansiere utkjøpsordningen for bortfallet av 100 mill. liter melk til eksport av Jarlsbergost. I 2021 er omsetningsavgiften på 10 øre/liter.

Behov for 40 mill. liter mer melk i 2021 enn melkeinngangen i 2020. Figur fra Tine.

Koronaeffekter med stengte grenser og melk og melkeprodukter konsumert på hjemmekontorer, har bidratt til økt salg av ost og melk i 2020. Det forventes høyt salg også i 2021. I forhold til 2020 forsvinner et marked på 60 mill. liter melk som har gått til Jarlsbergost eksport. Ostelagrene må bygges opp (20 mill. liter) og det trengs melk for å produsere nok fett til å dekke opp etterspørselen (30 mill. liter). Tine har prognosert med et behov på 50 mill. liter i økt salg i 2021. Forholdstallet for disponibel kvote ble nylig fastsatt til 1,07, som er 2 prosent høyere enn i 2020. Det skal gi en produksjon på 1540 mill. liter. Det er større usikkerhet rundt prognosa i år enn før.

For geitemelk har en i flere år hatt utfordringer med å selge hele det produserte volumet som mat. Noe har gått til fôr til lav pris. Forholdstallet for disponibel kvote har vært lavt, og er videreført på 0,94 også for 2021. Enhver heving av forholdstallet vil innebære økt produksjon til fôr. Nedskrivning av høykvalitetsmelka fra geitene må finansieres med trekk i omsetningsavgift. Økonomien i geiteholdet har vært relativt god. Driftsgranskingene viste at geiteholdet var den produksjonsformen med høyest inntektsnivå pr årsverk i 2019 med et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk inkludert effekt av jordbruksfradraget på 436.400 kroner. Det var tilbake ca 20.000 kroner pr årsverk fra 2018. Nedgangen kan forklares med at Tine redusert produsentprisen på geitemelk. Brukene i driftsgranskingene hadde 19 øre/liter lavere melkepris i 2019 enn året før.

Flere stiller seg spørsmålet om utkjøpsordningen for kumelk var unødvendig. Pandemien tar forhåpentligvis slutt, når vaksineomfanget blir høyt nok. Hvor raskt dette skjer vet ingen. Man vet heller ikke hvor raskt grensehandelen tar seg opp, eller om forbruksendringene vil være av mer varig karakter. Uansett har et marked på ca 100 mill. liter melk forsvunnet gjennom utfasing av eksportstøtte. Om man klarer å hente dette inn gjennom tilsvarende økt salg i det norske markedet også etter korona, må det være veldig positivt og gledelig.

Kvoteordningen for melk

Kvoteprisene har økt de siste årene, og andelen leid kvote øker også. Årsmøtet i Norges Bondelag ønsker å få ned kvoteprisene og øke andelen eid kvote. Årsmøtet ba styret jobbe med konkrete tiltak for å begrense utbredelsen av spekulasjon med mjølkekvoter. Med dette som utgangspunkt, ble det vinteren 2019/20 gjennomført en høring blant fylkeslagene om endringer i regelverket knyttet til leie av melkekvoter. Endringer i kvoteordningen var ikke mulig å ta opp i de forenklede jordbruksforhandlingene i våres. Styret i Norges Bondelag behandlet høringsuttalelsene nå i desember. Styret vil drøfte saken ytterligere på nyåret, og meisle ut Norges Bondelags løsning på problemene årsmøtet reiste. Det blir sendt ut informasjon om styrets konklusjon til dere gjennom vårt «Nyhetsbrev».

Bruksstørrelse

De siste jordbruksoppgjørene har Norges Bondelag prioritert de mindre melkebrukene. Vi har fått etablert et eget tilskudd til små- og mellomstore melkebruk. Maksimalt tilskudd gis til besetninger med 23 kyr (37.950 kr). I tillegg er driftstilskuddet økt en god del. Partene har dessuten prioritert en økning i tilskuddene for de høyere arealsonene, dvs fra sone 5A og oppover.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

26. Bør melkeprisen øke mindre enn konsumprisindeksen av hensyn til konkurransen for norsk melk?

- ☐ Ja. Prisøkninger vil bare resultere i mer import og tapt norsk volum.
- ☐ Ja. Men tilskuddene må derfor øke betydelig på bekostning av andre produksjoner for å sikre en inntektsvekst.
- ☐ Nei. Importen kommer uansett. Drikkemelk og hvitost a la Jarlsberg/Norvegia har importbeskyttelse.
- ☐ Bondelaget må følge TINEs råd. De kjenner markedet best.

27. Skal små og mellomstore ku- og geitemelkbruk fortsatt prioriteres høyt?

- ☐ Ja. De er ryggraden i distriktslandbruket og henger etter inntektsmessig.
- ☐ Alle melkebruk bør prioriteres like høyt i år.
- ☐ Nei. De mindre bruka har mye nedskrevet kapital. Større bruk som har investert må få bedre inntjening av investering og må prioriteres med økte tilskudd.

28. Bør investeringsstøtten til melkeproduksjonen målrettes sterkere mot små og mellomstore bruk? (se kapittel 6)

- ☐ Ja, hvis ikke legger de ned drifta.
- ☐ Nei, lønnsomhet i prosjektet må ligge til grunn for tildeling av midler.
- ☐ Fylkene må få større frihet til å vurdere dette.

Hvis «Ja», hvordan bør dette gjøres?

- ☐ Fjerne kronetaket for prosjekter under en bestemt sum eller størrelse i kuplasser.
- ☐ Gradere opp tilskuddsprosenten til fordel for mindre investeringer (trapperinn).
- ☐ Sikre mindre bruk som investerer billig kvote ved at bare de kan kjøpe fra Staten til 4 kr/liter.
- ☐ Andre ting (spesifiser i friteksten)

4. Grønnsaker, frukt, bær og potet

Sterke trender går i retning økt forbruk av frukt og grønt, og forbrukerne etterspør mer norsk og lokalprodusert frukt og grønt. Norsk frukt- og grøntproduksjon er klimavennlig, og er sjølsagt en viktig del av klimaløsningen. Frukt og grønt er også tett knyttet til helse og sunnhet.

Grøntsektoren (med grønntsektoren menes grønnsaker, frukt, bær, poteter og blomster) har i sesongen 2020 stått overfor nye utfordringer pga. Covid-19. Det var stor usikkerhet om næringa fikk tilgang til utenlandsk arbeidskraft som i tidligere år. Hvordan en skulle forholde seg til smittevernbestemmelsene og merkostnadene de innebar skapte også usikkerhet. Næringa jobbet tett med myndighetene for å finne løsninger. Det er imidlertid ikke tvil om at sesongen og situasjonen har medført betydelige økte kostnader som følge av tiltak den enkelte produsent måtte gjennomføre. Dette har også blitt tatt opp med myndighetene, uten at vi lykkes med å få etablert en Korona-pakke for næringa. Utfordringene knyttet til arbeidskraft, smitteverntiltak og karantene kommer også til å være til stede inn i neste sesong. Det er derfor viktig at det legges gode planer hos produsentene samtidig som vi sentralt jobber opp mot myndigheten for å bidra til løsninger på problemer som måtte oppstå.

Grønstsatsing

Ved jordbruksoppgjøret 2019 ble det etablert et rådgivende utvalg bestående av representanter fra verdikjeden, avtalepartene og virkemiddelapparatet. Utvalget la fram rapporten «Grøntsektoren mot 2015» som grunnlag for jordbruksforhandlingene 2020. Utvalget anga 6 satsingsområder:

1. Øke etterspørselen hos forbrukere og i de ulike markedskanalene
2. Utnytte innkjøpskraften i offentlig sektor
3. Utvikle bærekraft som tydelig konkurransefortrinn
4. Styrke produsentøkonomi og rekruttering
5. Øke kvalitet, styrke produktutvikling og utvide sesonger
6. Samordne strategisk satsing på forskning og innovasjon

Rapporten ble fulgt opp i jordbruksoppgjøret 2020 gjennom avtalen med følgende satsinger:

1. Øremerking av 120 mill. kr. i IBU-ordningen til investeringer innen grøntproduksjon.
2. Det settes av midler over Nasjonale tilretteleggingsmidler til prosjekter innen grøntnæringa
 - Forprosjekt for å oppnå økt etterspørsel av norsk frukt og grønt.
 - Forprosjekt for å utvikle bærekraftstrategi og bærekraftkompetanse
3. Øremerking av forskningsmidler til grøntformål.
4. Etablering av Forum for norsk grønt.
5. Jobbe for å utnytte innkjøpskraften i offentlig sektor til kjøp av norske matprodukter.

Dette er fulgt opp videre og bla. er Forum for norsk grønt nå etablert.

Tilgang på plantevernmidler er en utfordring

Antall og type plantevernmidler som er tilgjengelig reduseres over tid. Det er færre midler tilgjengelig i Norge kontra de land vi konkurrerer med gjennom import. Norges Bondelag jobber aktivt sammen med andre aktører i næringa for å sørge for at bonden har tilgang på tilstrekkelig med midler for å

kunne ha en effektiv risikoavlastning i sin produksjon. Over jordbruksavtalen settes det årlig av midler til Handlingsplan for plantevernmidler som blant annet går til utprøving av plantevernmidler under norske forhold til småkulturer.

Målpriser

Målprisene for poteter og 10 grønnsaksslag og epler blir vedtatt i de årlige jordbruksforhandlingene og gjelder fra 1. juli samme år. I 2020 ble det enighet om en økning i den gjennomsnittlige målprisen for grønnsaker og frukt på 2,0 % og den gjennomsnittlige målprisen for matpotet på 0,13 kr per kg.

Distriktstilskuddet for frukt, bær og grønnsaker ble økt med 10 mill. kroner tilsvarende 6,5 %. Satsene ble økt prosentvis likt i alle områder. Tilskudd avrensordningen for potet ble styrket ved at avrensprisen ble økt med 10 øre/kg til 50 øre/kg tilsvarende 3 mill. kroner til potetsprit og potetstivelse.

Sesongen 2020 har vært spesiell pga. Covid-19 og markedet har vært påvirket av det. Prisene har vært gode. Mengdene variable, men jevnt over bra. På den annen side har man hatt ekstra koronakostnader. Avlingene av epler og plommer har vært katastrofale på Vestlandet, mens Østlandet har hatt litt over normale avlinger, bortsett fra plommer.

Vareslag	Målpris	Oppnådd pris pr august	Mengde i forhold til 2019. 2019=100.
Potet	746	818	106
Kepaløk	844	830	106
Purre	2147	2347	64
Hvitkål	956	1187	95
Blomkål	976	1152	102
Gulrot	1272	1409	98
Isbergssalat	895	974	103
Agurk	766	849	105
Tomat	1884	1861	133

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

Se også kap. 1.2 for spørsmål om arealtilskudd

29. Bør målprisen for frukt og grønt økes mer enn forventet konsumprisvekst?

- ☐ Ja. Korona gir økte kostnader og økonomien trenger et løft etter en vanskelig sesong.
- ☐ Bør økes om lag som konsumprisindeksen.
- ☐ Nei. Det vil føre til økt import og redusert norsk produksjon.

30. Hvilke tiltak bør prioriteres i grøntsektoren?

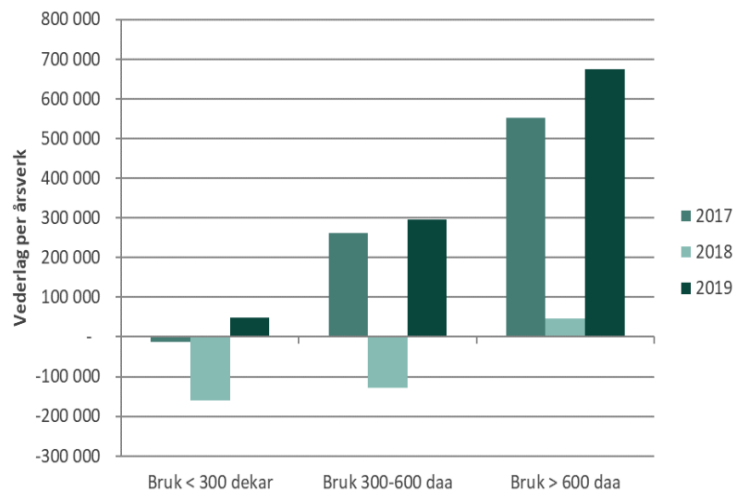
- ☐ Investeringsvirkemidler, tilskudd til ny teknologi.
- ☐ Areal-, distrikts- eller produksjonstilskudd.
- ☐ Lager og fellesskapstilskudd.
- ☐ Avlingsskadeordningen.

31. Bør distriktstilskuddet økes prosentvis likt i alle soner, eller lik økning i øre/kg?

- ☐ Prosentvis likt. En må styrke produksjonen i høyere soner der utfordringene er større.
- ☐ Lik økning i øre/kg. Kostnadsveksten er den samme over hele landet.

5. Korn og kraftfôr

Innen kornproduksjonen svinger inntektene mye - avhengig av avlingene. I jordbruksforhandlingene brukes referansebruk for å se på utslaget av endringer av priser og tilskudd. Der brukes et gjennomsnitt av kornavlingene de siste åra. Figuren her viser tall for driftsgranskingene, der utslagene av vær og vind spiller inn. Sammenlignet med 2018 er kornavlingene som ligger til grunn for kornbruka på Østlandet nesten dobbelt så store i 2019.

Det er også store variasjoner i vederlaget for korn på bruk med ulike bruksstørrelser, som vi ser av driftsgranskingene. Variasjonen kan også skyldes at brukene ligger i ulike geografiske områder. Vi kan

Resultater på kornbruk for ulike bruksstørrelser. Kilde: NIBIO

tenke oss at de største og mest rasjonelle bruka ligger i områder som jevnt over har et høyere avlingsnivå og et potensiale for å dyrke matkorn. Bruk i bruksstørrelsen over 300 dekar oppnår i snitt en høyere kornpris og høyere kornavlinger, sammenlignet med de minste bruka. I tillegg faller arbeidsinnsatsen pr dekar jo større bruket er.

I dag er det ikke noe struktur i virkemiddelbruken i korn. I jordbruksforhandlingene er det først og fremst kornpris og arealtilskuddet som påvirker produsentøkonomien for kornbruka. Arealtilskuddet er differensiert etter hvor i landet bruket ligger. Se kapittel 1.2 for spørsmål om dette tema.

Kan kornproduksjonen økes?

Endelig, i 2020 økte kornarealet igjen etter flere år med nedgang. Ifølge søknadene om produksjonstilskudd ser det ut til at kornarealet har økt med over 60 000 dekar i 2020 sesongen fra året før. For Østlandet er 2020 sesongen en god sesong, med generelt høye kornavlinger. I Trøndelag har vært en utfordrende sesong med både tørke og dels våt og sein innhøsting.

I næringspolitisk program har vi som mål å utvikle en helhetlig korn- og proteinstrategi innen våren 2022, som sikrer lønnsomhet i kornproduksjonen og øker norsk fôr- og matkornandel. Vi har et potensial for å dekke en større del av markedet innen fôr- og mat med norsk korn. Som et ledd i dette deltar Bondelaget sammen med NMBU og Norske Felleskjøp i et arbeid for å samle hele verdikjeden på korn i å tenke nytt når det gjelder dyrking av nye åkervekster til mat med bakgrunn i at:

- Forbruksvaner er i endring, plantebasert kost har fått økende interesse.
- Klimaendringene skaper oppmerksomhet om hvordan mat produseres og gir nye muligheter og utfordringer i produksjonen av norsk matkorn og proteinvekster.
- Global befolkningsvekst forplikter å utnytte norske jordbruksarealer.
- Sortsutvikling og teknologiutvikling gir nye muligheter

Prisutvikling

Målprisen som settes i jordbruksforhandlingene har utviklet seg som følger:

	Bygg		Havre		Hvete (matkorn)	
	Kr/kg	Endring	Kr/kg	Endring	Kr/kg	Endring
2015/2016	2,63		2,39		3,08	
2016/2017	2,70	0,07	2,45	0,06	3,17	0,09
2017/2018	2,76	0,06	2,50	0,05	3,26	0,09
2018/2019	2,84	0,08	2,58	0,08	3,36	0,10
2019/2020	2,96	0,12	2,70	0,12	3,50	0,14
2020/2021	3,06	0,10	2,83	0,13	3,67	0,17

Dvs at målprisen for bygg har økt med 16,3%, havre 18,4 % og hvete med 19,2% i denne perioden. Prisveksten har blant annet gått til å dekke opp økte kostnader på innsatsfaktorer. Fra 2015 er prisnedskrivingsstilskuddet økt med 32 øre/kg, og er nå på 78,8 øre/kg.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

32. Hvilket tiltak bør prioriteres i årets forhandlinger for å styrke kornøkonomien?

- ☐ Høyere kornpris.
- ☐ Høyere arealtilskudd.
- ☐ En kombinasjon av økte kornpriser og arealtilskudd.
- ☐ Tilskudd til drenering.
- ☐ Kun de minste kornbruka kan prioriteres, da gjennom differensierte satser for arealtilskuddet etter størrelse på kornarealet.

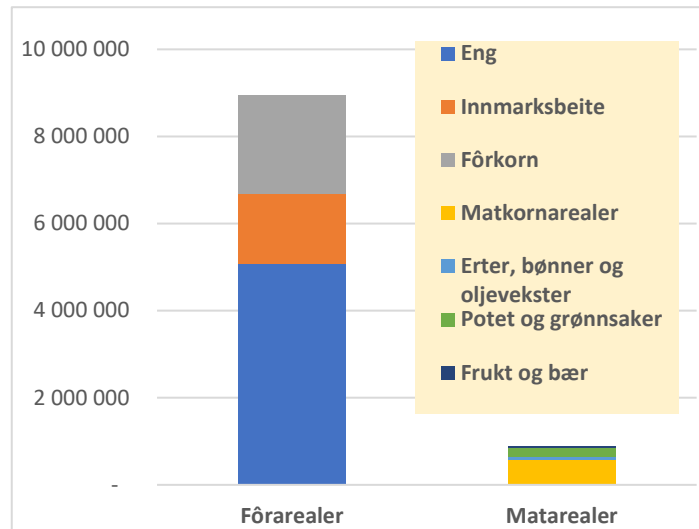
33. Skal økt prisnedskrivning ved økte kornpriser prioriteres høyt?

- ☐ Ja, en må ikke øke kostnadene i husdyrproduksjonen.
- ☐ Nei, nå er det markedsbalanse og bedre importvern. Økte kraftfôrpriser kan og bør tas ut i markedet.
- ☐ Nei. Kraftfôrprisen må opp for å øke grovfôrandelen til ku, geit og sau.

5.1 Hvordan øke norsk andelen i fôret?

I følge den siste stortingsmeldinga om landbruk skal «...husdyrproduksjonen så langt som mulig skje på grunnlag av norsk grovfôrareal, beitebruk og norske fôrråvarer, inkludert korn». Norges Bondelag har vedtatt offensive mål for å øke norskandelen i mat og fôr. Næringspolitisk program har mål om at selvforsyningsgraden skal økes til minst 50 prosent i løpet av de neste 4 åra. For å nå dette målet blir det sentralt å øke produksjonen av korn- og proteinvekster til mat og fôr. Dette vil handle om hvordan vi skal disponere jordbruksarealene framover.

I dag dyrkes fôrvekster på i underkant av 9 000 000 dekar. Matvekstene dyrkes på i underkant av 900 000 dekar; altså en tidel. Av dette utgjør matkorn klart størst andel. Protein til fôr dyrkes på ca 84 000 daa av arealet som har et potensiale for matvekster. Forskere ved NIBIO har kommet fram til at det er mulig å dyrke proteinvekster som åkerbønner og erter på et areal som er 8 ganger større enn i dag. Kravet til lang veksttid, gjør at arealer kun egnet til fôrproduksjon i liten eller ingen grad kan brukes til dyrking av proteinvekster med dagens sorter. Effekten av en omlegging til mer proteinvekster med formål å øke norskandelen av protein i kraftfôret vil dermed samtidig redusere tilgangen på norskproduserte karbohydrater i form av korn. Siden avlingsnivået er høyere for korn, risikerer vi nedgang i norskandel gjennom økning i proteinvekstene.

Fordeling av vekster på fôr- og matarealer i 2020

I det nye næringspolitiske programmet er man tydelig på det skal være lønnsomt å bruke arealer med potensiale for å produsere matvekster til dette formålet, framfor til dyrking av fôr.

Norskandelen i fôret

Norskandelen i forrasjonen kan økes ved å øke andelen som kommer fra grovfôret (er 100 % norsk) og/eller ved å øke norskandelen i kraftfôret. Norsk korn er basis i kraftfôret til husdyra. I et normalår er norskandelen ganske høy. Bygg og havre dominerer til drøvtyggere, mens det brukes betydelig med hvete i fôr til fjørfe. Til drøvtyggere og svin utgjør norsk korn mer enn halvparten av mengden råvarer som inngår i kraftfôret. Norskandelen varierer med kornavlingene. Gode kornår gir høy norskandel, og motsatt.

	Andel kraftfôr i fôrseddelen til dyret (%)	Andel norske råvarer i kraftfôret (%)	Andel grovfôr i fôrseddelen til dyret	Andel norske råvarer i det totale fôret (grovfôr og kraftfôr)
Storfe – Melkeproduksjon	45	60	55	82
Storfe – Ammeku	7	63	93	97
Storfe okser – Intensiv produksjon	39	63	61	86
Sau/lam	12	63	88	96
Svin	100	71	-	71
Kyllingproduksjon	100	40	-	40

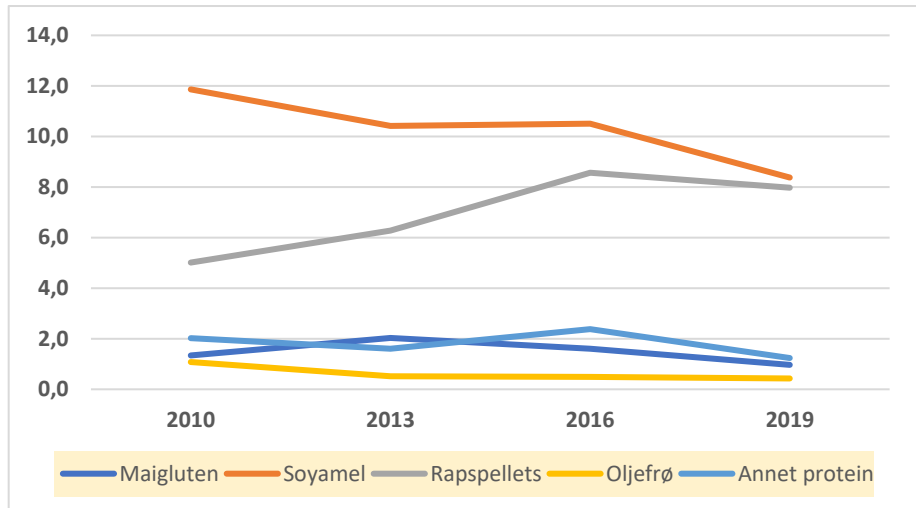
Andelen grovfôr og kraftfôr til ulike husdyr, samt total norskandel i fôret i et normalår. Kilde: Animalia

Proteinkilder

Dagens proteinkilder er i all hovedsak importert. Vi dyrker oljevekster og åkerbønner, men det utgjør en liten andel av proteinet i kraftfôret. Bruken av soya i kraftfôr er redusert de siste åra. Det brukes nå mer rapspelletts som proteinkilde. Rapspelletts importeres i all hovedsak. Norges Bondelag mener bruken av soya fra land med regnskog bør avskaffes som proteinkilde innen 2030.

Økt opptak av grovfôr kan skje ved at dyra fôres med et mer næringsrikt og konsentrert grovfôr som gjør det mulig å erstatte kraftfôr i fôrrasjonen. Mye av importen i kraftfôr til mjølkeku kommer fra proteinråvare som til dels kan erstattes av grovfôr av god kvalitet. Tidlig høsting av graset øker innholdet av råprotein.

Utvikling i andelen av ulike proteinkilder i kraftfôr målt i kg.

Tall fra prosjektet Grovfôr 2020 viser stor forskjell i mengdene og kvaliteten på graset som høstes. Utsatt høsting gir økt tørrstoffavling, men redusert kvalitet pga. høyere innhold av lite fordøyelig fiber og lavere proteininnhold. Tidligere høsting gir et bedre fôr, men kan gå utover tørrstoffavlingen. Dersom en klarer å øke avlingene ved bedre dyrking og stell av enga, kan dette oppveie reduksjonen i mengde som en kan få ved tidligere første slått og flere slåtter.

Det forskes mye på og utvikle alternative proteinkilder (bl.a Foods of Norway). Arbeidet er interessant, men foreløpig er det begrensa hva som er aktuelt å ta i bruk, på grunn av svært høye produksjonskostnader.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

34. Hvordan kan vi lykkes med å få opp dyrkingen av nye åkervekster til mat?

- ☐ Utvikling av nye sorter
- ☐ Teknologiutvikling
- ☐ Eget arealtilskudd
- ☐ Mer forskning og rådgiving

35. Hva bør gjøres for å øke produksjonen av olje- og proteinvekster?

- ☐ Økt målpris på oljefrø og høyere prisnedskrivning av erter.
- ☐ Gi bonden mer kunnskap gjennom rådgiving.
- ☐ Endre bransjestandard hos kraftfôrprodusentene på norskandel i kraftfôret for å få større etterspørsel etter kraftfôr med høy norskandel.
- ☐ Legge til rette for samdyrking av vekster, f.eks erter og havre, eller åkerbønner og havre.
- ☐ Etablere et eget arealtilskudd for oljefrø og proteinvekster.

36. Hvordan kan vi lykkes med å høste mer protein i graset?

- ☐ Mer rådgiving og fôrplaner.
- ☐ Stimulere til at flere tar fôranalyser.
- ☐ Stimulere økonomisk til hyppigere omlegging av enga.
- ☐ Mer tilskudd til drenering og hydrotekniske tiltak.
- ☐ Dyrere kraftfôr.

7. Velferd og rekruttering

Velferdsordninger i form av avløsertjenester, økonomisk trygghet ved sykdom og mulighet for tidligpensjon, er svært viktig for mange bønder. Det gjelder også hensynet til dyrevelferd og som en faktor for å styrke rekrutteringa til landbruket. Bonden skal kunne ha ferie og fritid som andre grupper i samfunnet. Organisering og at ordningene skal være enkle å bruke, er en forutsetning.

Kvinneandelen blant bønder er lav, 16,4 % i 2019. Gode velferdsordninger knyttet til svangerskap, fødsel og pass av små barn er viktig for å få flere kvinnelige bønder.

Velferdsordningene har ei samla ramme på 1547 mill. kr for 2021, og utgjør drøye 9 prosent av budsjettrammen til jordbruket. Ordningene er:

- Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid
- Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel
- Tilskudd til sjukepengeordningen i jordbruket
- Tilskudd til landbruksvikarordningen
- Tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Avløsning ved ferie og fritid ble prioritert høyt i jordbruksoppgjøret i 2018 og 2019. I siste oppgjør ble satsene justert opp ca 1 prosent mer enn forventet lønnsvekst. Satsene for de andre velferdsordningene sto i ro, unntatt tidligpensjonsordningen. For den ordningen hadde ikke satsene blitt justert siden ordningen kom i 1998. Nå ble satsene hevet med drøye 5 prosent. I siste oppgjør ble man også enige om å øke antall dager en får tilskudd til ved kronisk syke barn til 30 dager pr foreldre pr år, evt 60 dager for aleneforsørgere.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

40. Skal velferdsordningene prioriteres høyere enn andre tilskuddsordninger i år?

- ☐ Ja. Det er et stort etterslep med tanke på å dekke opp lønnsutgifter til avløsere og gode velferdsordninger er viktig for rekruttering til yrket.
- ☐ Ordningene bør justeres i tråd med lønnsveksten i samfunnet.
- ☐ Nei. Det er viktigere å styrke tilskudd som har en direkte inntektsvirkning.

41. Hvilken velferdsordning mener du Bondelaget skal prioritere høyest? Ranger fra 1-5

- ☐ Avløsning ved ferie og fritid.
- ☐ Avløsning ved sykdom, svangerskap med mer.
- ☐ Sykepengeordningen.
- ☐ Tilskudd til landbruksvikar.
- ☐ Tidligpensjon i jordbruket.

8. Økologisk landbruk

Økologisk produksjon har en viktig plass i landbruket, både som spydspiss for hele landbruket og som bidrag til et mangfold av produkter til forbrukerne. Landbrukets ØKOLØFT er et samarbeidsprosjekt med aktører fra hele landbruket og hvor Norges Bondelag er en av partnerne. Vi ser at det fortsatt er behov for å fremme økologisk produksjon og vise hvilke fordeler denne produksjonsformen har også for norsk landbruk. Det er viktig at norsk landbruk anerkjenner økologisk landbruk. Mange forbrukere velger å handle økologiske produkter gjennom alternative salgskanaler, da det er lite utvalg i dagligvarehandelen. Slike kanaler er Bondens marked, Reko-ring, andelslandbruk og markedshager.

«Gullgruva». (Øko)bondens gull.

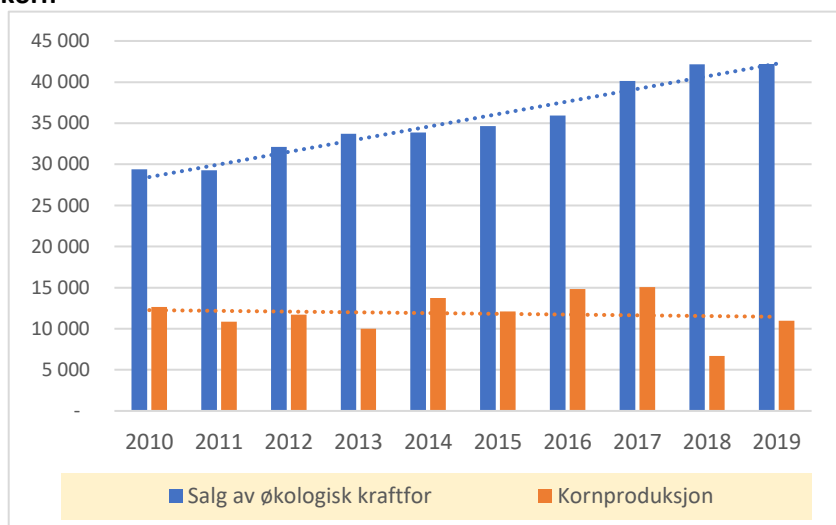
Dagligvarekjedene melder om økt salg av økologiske varer, der økologisk er av kategoriene som vokser prosentvis mest. Selv om markedet øker, går den økologiske produksjonen ned i Norge. Om vi ikke snur trenden, vil en enda større andel av de solgte økologiske varene være import.

Det økologiske arealet i Norge utgjør under 5 % av jordbruksarealet og synker. I EU er det forslag om et mål om at 25 % av arealet skal være økologisk innen 2030. I det nye næringspolitiske programmet for 2020-2024 ønsker Norges Bondelag:

- Å sikre at norsk produksjon er leveringsdyktig og stabil på økologiske varer og på spesialiteter.
- Bedre produksjonsplanlegging og mer aktivt markedsarbeid for å øke norskandelen i det økologiske markedet.
- Vurdere gjeninnføring av et tallfesta mål for økologisk landbruk, og sikre økonomiske virkemidler for å dekke markedets etterspørsel på økologiske varer.

Stort behov for mer økologisk korn

Det er stor etterspørsel etter norsk økologisk matkorn og ikke minst kraftfôr. I 2019–2020 ble det levert omtrent 11 000 tonn økologisk korn til norske kornmottak. Det produseres langt under det vi har behov for både i økologiske husdyrproduksjon, men også til mat. Det er derfor et stort behov for å øke den økologiske kornproduksjonen slik at vi kan redusere importen.

Salg av økologisk kraftfôr og mengde norsk økologisk korn. Tonn

Synkende produksjon av økologisk korn henger sammen med den generelle utviklingen av det økologiske arealet. Godkjent økologisk jordbruksareal økte gradvis gjennom hele 2000-tallet og passerte 500.000 dekar i 2011. Siden har det økologiske jordbruksarealet gradvis blitt mindre, og var i 2019 omtrent 411 000 dekar. Det økologiske kornarealet hadde en topp på nærmere 80 000 dekar i 2011, men var i 2019 under 60 000 dekar.

	Økologisk	Konvensjonelt	Differanse
Bygg	4,36	2,91	1,45
Havre	3,97	2,64	1,33
Fôrhvete	4,55	3,02	1,53
Erter	5,05	3,78	1,26

Tabellen viser differansen i prisene mellom økologisk og konvensjonelt korn i 2019-2020 sesongen. Det fastsettes ikke målpriser for økologisk korn. Det er opp til kornkjøperne å fastsette tillegg for økologisk korn. I jordbruksoppkjøret forhandler vi imidlertid om

prisnedskrivningstilskuddet på økologisk korn. Dette skal skrive ned prisen på råvaren som går inn i kraftfôr. I tillegg forhandler vi om arealtilskuddet.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

42. Det importeres stadig mer av økologisk frukt, grønt og bær. Hvordan skal vi klare å øke denne produksjonen?

- ☐ Høyere arealtilskudd
- ☐ Pristilskudd per produsert enhet
- ☐ Faglig tiltak og rådgivning
- ☐ Helkjedeavtaler
- ☐ Annet

43. Hvordan kan vi øke den økologiske kornproduksjonen?

- ☐ Høyere arealtilskudd
- ☐ Høyere prisnedskrivningstilskudd for økologisk korn for å tilrettelegge for å ta ut økte priser
- ☐ Faglig tiltak og rådgivning
- ☐ Annet

44. Norges Bondelag er med i Landbrukets ØKOLØFT som skal stimulere til at flere bønder velger å drive økologisk. Hva bør Bondelaget jobbe med for å redusere hindringene for å få flere til å velge å legge om til økologisk produksjon?

- ☐ Få bedre/egne tilskudd i omleggingsperioden
- ☐ Høyere arealtilskudd
- ☐ Gjøre kunnskapen om økologisk landbruk mer tilgjengelig
- ☐ Opprette mentorordning mellom etablerte og nye økobønder
- ☐ Jobbe med hele verdikjeden slik at varene kommer fram til forbrukeren som økologiske
- ☐ Bondelaget trenger ikke engasjere seg i dette

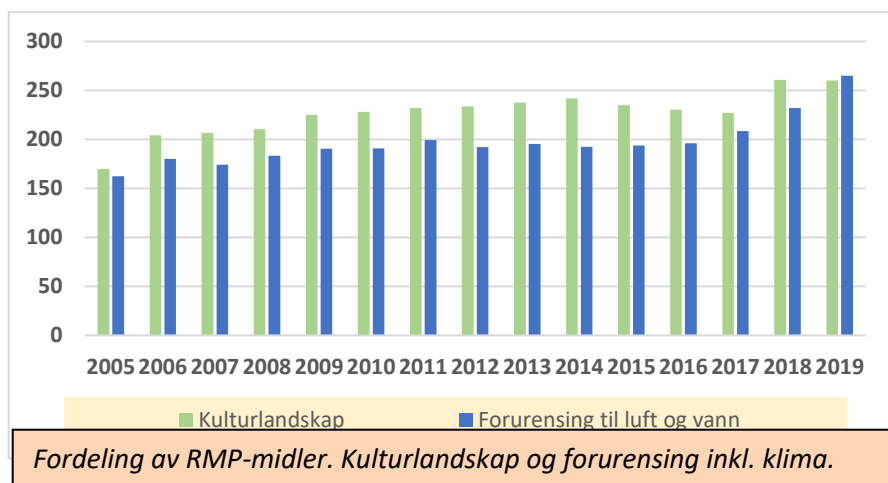
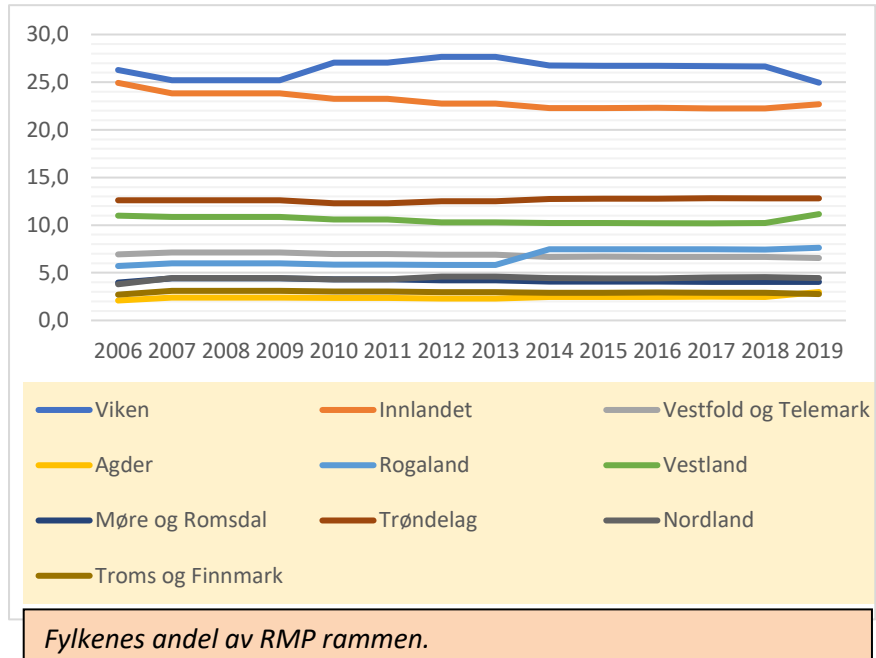
9. Regionale miljøtilskudd (RMP)

I jordbruksoppgjøret 2020 ble Landbruksdirektoratet gitt i oppdrag å se nærmere på fordelingsnøkkelen for RMP mellom fylker. Hvilke kriterier skal legges til grunn og hvordan skal de vektas? Fordelingsnøkkelen som partene skal ta stilling til i forhandlingene, vil være Landbruksdirektoratets forslag.

RMP ble oppretta ved at man avvirket noen nasjonale tilskuddsordninger. Føringer fra oppstartsfasen var at fordelingen av midler ikke skulle være vesentlig forskjellig fra summen som ble lagt til fylkene gjennom de opprinnelige ordningene. I 2005 ble det fordelt 350 mill. kr til RMP. Nå er potten 551 mill. kr. Når potten har økt, har partene prioritert enkelte miljøtiltak, f.eks pollinatorsoner og forvaltning av gås. Økningene er enten fordelt

på alle fylker eller prioritert særskilte miljøutfordringer i enkelte fylker. Fylker med avrenningsutfordringer har for eksempel fått en større andel av økningen av friske midler når avrenning har vært prioritert. Det har ikke vært noen kriterier eller fordelingsnøkkel til grunn for denne fordelinga. Det har det vært et ønske fra forvaltningen å få på plass. Målet er å legge til rette for en fordeling mellom fylker som gir gjennomføring av mest mulig målretta tiltak som samlet sett gir størst miljøgevinst. Regionene skal fortsatt stå fritt til å prioritere tiltak og midler i sin region innenfor det nasjonale miljøprogrammet.

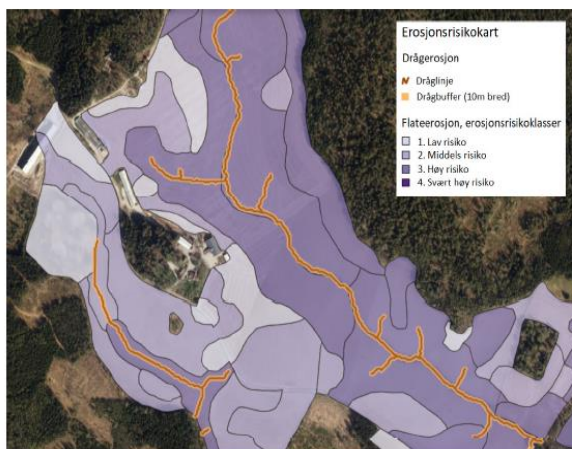
Klima har fått en større plass i RMP enn tidligere de siste åra. I jordbruksoppgjøret i 2017 ble partene enige om at klima skulle være et av hovedtemaene under forurensning til vann og luft. I fjor ble det vedtatt i jordbruksforhandlingene at tilskudd til klimarådgiving skal inkluderes som en del av RMP fra og med vekstsesongen/ søknadsomgangen 2021. Rådgivingen skal omfatte bondens arbeid med å redusere utslipp og øke opptak, samt klimatilpasning.

Nye erosjonsrisikokart

Erosjonsrisikokartet er et viktig hjelpemiddel for planlegging av tiltak som redusert jordarbeiding, med utbetaling av tilskudd etter erosjonsrisikoklasser. Vinteren 2021 blir det gamle erosjonsrisikokartet fra 1991 erstattet med to nye kart. Det ene kartet viser samlet risiko for flateerosjon på jordoverflata og jordtap gjennom drensrør. Det andre kartet viser risiko for erosjon i søkk og forsenkninger (drågerosjon).

Tidligere har tilskudd til ingen jordarbeiding om høsten blitt utmålt etter to kriterier: Om området arealet ligger i er prioritert for avrenningstiltak i fylket eller ikke, og etter hvilken erosjonsrisikoklasse arealet har. Fylkene har ut fra regionale prioriteringer, fastsatt satser for totalt åtte ulike tiltaksklasser på bakgrunn av dette. Fra og med søknadsomgangen 2021 skal utmåling av tilskudd til ingen jordarbeiding om høsten baseres på et nytt kartlag, «tilskuddskart for ingen jordarbeiding om høsten», som kombinerer overflateerosjon og drågerosjon. Det betyr at det tas utgangspunkt i jordmonnsflatene og deres erosjonsklasser (1–4), og de flatene som har høy forekomst av dråg vil få egne klasser (satskoder).

Areal med høy erosjonsrisiko og et langt og forgreinet erosjonsutsatt dråg (brune linjer). Flybildet viser at det er anlagt grasdekt vannvei i hoveddråget. Flybilde og kart: © Kartverket, Geovekst, NIBIO

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

45. Hvilke miljøtema vil du prioritere i årets jordbruksforhandlinger (ranger fra 1-8, der 1 er viktigst)?

- ☐ Kulturlandskap
- ☐ Biologisk mangfold
- ☐ Kulturminner/kulturmiljøer
- ☐ Friluftsliv
- ☐ Avrenning til vann
- ☐ Utslipp til luft
- ☐ Plantevern
- ☐ Miljøavtale

46. Er RMP-midlene og ordningene i ditt fylke tilstrekkelig for at du gjør miljøtiltak?

- ☐ Ja, de dekker om lag kostnadene med tiltakene
- ☐ Nei, det kompenseres ikke for ulempene tiltakene gir
- ☐ Det bør heller prioriteres midler til andre tilskuddsordninger

10. Klima

Se også omtale i kapittel 7 i opplæringsheftet i landbrukspolitikken

Norge er gjennom Parisavtalen forpliktet til å redusere klimagassutslippene med mellom 50-55 prosent innen 2030.

Den 21. juni 2019 signerte Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og regjeringa en intensjonsavtale om å redusere klimagassutslipp og øke opptak av karbon fra jordbruket tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekv. for perioden 2021-2030. Avtalen omfatter klimatiltak som kan tilskrives jordbruksaktivitet innenfor sektorene jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbruk (unntatt skog). Avtalen med myndighetene slår fast at jordbruket står fritt til selv å bestemme hvilke klimatiltak man ønsker å gjennomføre for å innfri forpliktelsen.

I april 2020 vedtok representantskapet i Norges Bondelag [Landbrukets klimaplan](#) som viser hvordan næringa vil jobbe framover for å innfri klimaavtalen med regjeringa. I planen skisseres åtte satsingsområder:

1. Utrulling av klimakalkulator og økt satsing på klimarådgiving
2. Mer klimavennlig og bærekraftig føring, avl og friskere dyr
3. Fossilfri maskinpark
4. Fossilfri oppvarming
5. Bedre bruk av gjødsel og god agronomi
6. Bruk av husdyrgjødsel som råstoff i industrielle biogassanlegg
7. Jorda som karbonlager
8. Ny klimateknologi revolusjonerer landbruket

Oppfølging av Landbrukets klimaplan vil være en sentral oppgave i næringa framover og få økt vekt i jordbruksoppgjørene. Det vil særlig være relevant å drøfte oppfølging av satsingsområder hvor det allerede eksisterer virkemidler for oppfølging i jordbruksavtalen. Eksempler på dette er investeringstilskudd for utvidet lagerkapasitet for husdyrgjødsel, nytt spredeutstyr, drenering, bruk av fangvekster, økt bruk av bioenergi som flis og halm og levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg.

Klimakalkulatoren for melk, korn og gris ble lansert 15. oktober 2020. De fleste andre produksjonene blir klar ila 2021. Kalkulatoren skal være grunnlaget for klimarådgiving og bondens beslutninger om klimatiltak på gården.

Under følger en beskrivelse av noen av satsingsområdene som kan være særlig relevante inn mot jordbruksoppgjøret. Norges Bondelag jobber også aktivt for å styrke klimavirkemidlene utenfor jordbruksavtalen.

Satsingsområde #4: Fossilfri oppvarming

Klimagassutslipp fra fossil oppvarming i jordbruket stammer fra oppvarming av veksthus, kyllingfjøs, smågrisfjøs, bruk av dieselaggregat på setre og korntørker på gårdsbruk. Landbrukets klimaplan har som mål at all fossil oppvarming i landbruket skal fases ut innen 2030. Som en del av jordbruksavtalen bevilges investeringstilskudd til konvertering fra fossil til fornybar oppvarming gjennom «Verdisingningsprogrammet for fornybar energi i landbruket». Ordningen administreres av Innovasjon Norge. Det er per dags dato stor etterspørsel og midlene på programmet blir raskt brukt opp.

Satsingsområde #5: Bedre bruk av gjødsel og god agronomi

God drenering og bedre utnyttelse av husdyrgjødsel og mineralgjødsel er god ressursbruk, og gir lavere klimagassutslipp. Godt drenert jord er en forutsetning for god jordhelse, høyt avlingsnivå og

god avlingskvalitet. Lavere vanninnhold i godt drenert jord reduserer dannelsen av lystgass. I Landbrukets klimaplan settes det mål om økt bruk av stripespreder, dekke på gjødsellager, utvida lagerkapasitet og økt drenering mot 2030. Dette er tiltak som krever betydelige investeringer. Målretta tilskudd er derfor avgjørende for at tiltakene skal realiseres uten en betydelig økt kostnad for bonden. Jordbruksavtalen inneholder tilskudd for miljøvennlig spredning av gjødsel gjennom Regionale miljøprogram (RMP), investeringstilskudd for utvida gjødsellager, investeringstilskudd for dekke på gjødselkum gjennom ordningen for Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og tilskudd til drenering og hydrotekniske tiltak gjennom SMIL-ordningen og et eget dreneringstilskudd.

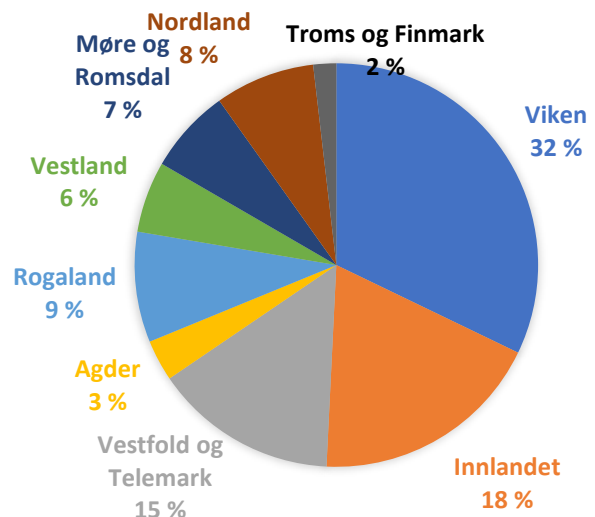
Satsingsområde #7: Jorda som karbonlager

Karbon i jord er en viktig del av det globale karbonkretsløpet. Tiltak som kan binde karbon i jorda er naturens egen CCS (Carbon Capture and Storage). NIBIO (2019) har pekt på bruk av fangvekster og biokull som to tiltak med størst effekt og gjennomførbarhet i Norge, basert på dagens tilgjengelige kunnskap. Bruk av fangvekster som raigras og kløver kan bidra til å ta karbon ut av atmosfæren og lagre det i plantebiomasse og i jorda ved at de sås på korn-, potet- eller grønnaksarealer.

Biokull er forkullede rester av biomasse som halm og trevirke. Igjennom en pyrolyseringsprosess dannes det stabilt biokull med store porer som fungerer som en svamp i jorda der det holder på vann og næringsstoffer når det er mye av det i jorden og slipper det langsomt ut, når jorda har behov for det. Det spres gjerne på jordet sammen med gjødsel.

Drenering

God drenering er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer. Kanskje er dette også nøkkelen for å øke norskandelen i føret, jfr kap 5.1? Det er også et viktig ledd i å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. Godt drenert areal reduserer faren for erosjon og bidrar derfor til god vannkvalitet og et godt vannmiljø. Godt drenert jord slipper dessuten ut mindre lystgass enn vannmettet jord, og er derfor et tiltak i landbrukets klimaplan for å redusere utslippene fra sektoren. Fra 2013 til 2019 er det utbetalt 491 millioner kroner til dreneringstilskudd. Fordelingen mellom regionene ser man av figuren. Det utbetales i dag en flat sats på 2000 kr pr dekar for systematisk drenering og 30 kr pr meter for annen grøfting. Gjennom SMIL midler kan man også få tilskudd til utbedringer av hydrotekniske anlegg.

Fordeling av dreneringstilskudd fra 2013 til 2019

Avlingsskade

I 2018 opplevde mange svikt i avlingene på grunn av tørke. I år er det produsenter i Trøndelag som fikk et utfordrende avlingsår med forsommertørke og deretter en våt og kald høst. Fuktprodusenter har også fått merke hvordan været kan påvirke avlinga og dermed også inntekten. Plommeavlingene er tilnærmet fraværende i år. Gjennom avlingsskadeordningen har vi et økonomisk sikkerhetsnett når avlingene svikter. Etter de siste års erfaringer med avlingsskade er det satt ned en arbeidsgruppe med partene i jordbruksforhandlingene som skal foreta en gjennomgang av avlingsskadeordningen. Denne gruppa skal ikke avlevere noen rapport før i januar 2022. Avlingsskadeordningen forventer vi følgelig blir gjenstand for forhandlinger i 2022 og kommer tilbake med mer fokus på dette da.

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

47. Bør jordbruksavtalen i større grad brukes til å støtte klimatiltak på gården?

- ☐ Ja, klima er klodens største utfordring og må prioriteres høyere i jordbruksoppgjøret.
- ☐ Ja, satsingen bør videreføres på samme nivå som før.
- ☐ Nei, klimatiltak er det samme som bedre agronomi og husdyrhold, noe som vil gi bedre lønnsomhet på gården uten at det bør gis ekstra støtte.

48. Flere klimaløsninger støttes allerede gjennom jordbruksavtalen. Skal Bondelaget prioritere noen av disse løsningene sterkere i årets jordbruksoppgjør?

- ☐ Bedre tilskudd til dyrking av fangvekster
- ☐ Bedre tilskudd til bedre lagring og spredning av husdyrgjødsel
- ☐ Bedre tilskudd til utskifting av fossil oppvarming
- ☐ Nei

49. Det er flere klimaløsninger som ikke har egne tilskudd eller andre støtteordninger i jordbruksavtalen. Hvis Bondelaget skulle velge ett nytt satsingsområde innenfor klima, hva bør det være?

- ☐ Økt satsing på bedre grovfôr
- ☐ Utpøving av ny fossilfri autonom maskinteknologi
- ☐ Økt bruk av biokull i landbruket

50. I landbrukets klimaplan settes det mål om økt bruk av stripespreder, dekket på gjødsellager og utvidet lagerkapasitet mot 2030. Er det behov for å fortsatt prioritere gjødseltiltak framover ved investeringstilskudd?

- ☐ Ja, det er fortsatt et stort behov
- ☐ Ja, men satsene må økes for støttesatsen er ikke utløsende i dag
- ☐ Nei, de som har hatt behov for å investere i dette har allerede gjort det. Prioriter midlene til noe annet

51. Bruk av biokull til karbonlagring i jord har et betydelig teoretisk potensial. Det er fortsatt få bønder i Norge som har prøvd dette ut, da det finnes få pyrolyseringsanlegg i Norge. Kunne du vært interessert i å spre biokull på dine jorder?

- ☐ Ja, dersom det ikke innebærer store kostnader
- ☐ Nei, det er ikke relevant
- ☐ Usikker. Vil avvente på mer erfaringer fra andre om bruken av biokull

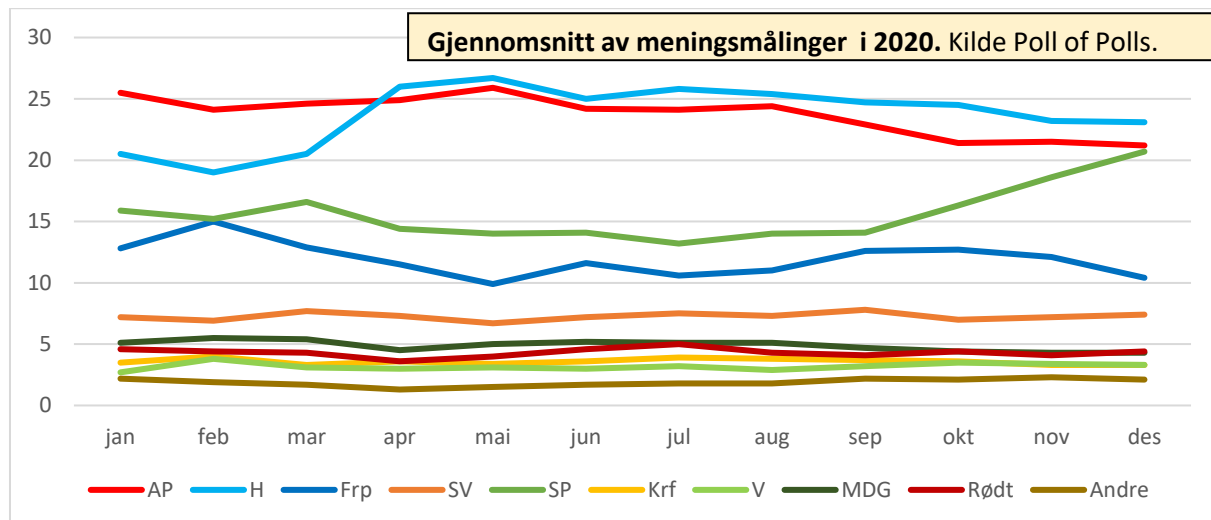
Klimaendringene påvirker oss. Tørke på Østlandet i 2018. Flom i Agder i 2017.

11. Stortingsvalg 2021

Mandag den 13. september skal vi velge representanter til Stortinget for 4 nye år. Å synliggjøre verdiskapingen fra landbruket over hele landet er viktig for å få fram betydningen av landbruket ved valget! Landbruksnæringen er ei politisk næring, som i stor grad trenger politikere i alle parti med en offensiv innstilling til næringa. Landbruket sine økonomiske og juridiske rammevilkår avhenger av politiske vedtak i Stortinget og regjering. Disse politiske vedtakene, i samspill med markedet, legger rammene for verdiskaping og utvikling på den enkelte bedrift, som en gård er. Det er derfor viktig for Norges Bondelag å ha en god dialog gjennom med politikere fra alle parti på Stortinget.

De fleste parti er nå ferdig med sine nominasjoner til Stortingsvalget 2021. Navnet på mange av de kommende Stortingsrepresentantene er derfor kjent. Noen vil være nye navn høyt oppe på listene og andre er rutinerne Stortingsrepresentanter. Å bygge tillit mellom politikere og oss i Bondelaget på en god måte er viktig for å få forståelse for våre behov, slik at politikerne kan gi oss gode rammevilkår.

Jordbruksforhandlinger i et valgår har en ekstra politisk dimensjon ved seg. De gir samtidig en mulighet for oss alle til å sette fokus på landbrukets betydning der vi bor. Det samme gjelder valgkampen og valget 2021. Det vil være svært viktig at vi sammen klarer å løfte fram viktige saker for landbruket gjennom jordbruksoppgjøret og fram til valget 2021. Det vil også være viktig at vi klarer å presentere løsningene og forventninger til hva vi ønsker politikere på Stortinget skal jobbe med. Da må vi være konkrete i hvilke forventninger vi har. Vi ønsker å utfordre dere til å tenke gjennom og komme med innspill på følgende utfordringer.

52. Hvordan kan du og ditt lokallag bidra til å sette landbruk på dagsorden fram mot valget?
Beskriv i tekstrute planer for konkrete aktiviteter (som er innenfor smittevernreglene.) som skal gjennomføres: I vinter, til våren, sommeren og i innspurten mot stortingsvalget.

53. I 2020 ble det mange steder satt opp rammer med teksten #komhit. Hvordan kan denne ideen utvikles videre for å skape større oppmerksomhet om landbruket sin verdiskaping i hele landet?

Beskriv i tekstrute hvilke ideer dere har for lokallaget. Hva trengs av tilrettelegging fra fylkeslag og Norges Bondelag sentralt for at ideene kan gjennomføres?

54. Hvordan kan du og ditt lokallag bygge tillit, trygghet og god dialog med Stortingsrepresentanter og nye kandidater som kommer fra deres område?

12. Aksjonsberedskap

Norges Bondelags forhandlingsutvalg går alltid inn i jordbruksforhandlingene med mål om å kunne inngå en jordbruksavtale. Det å ikke inngå jordbruksavtale betyr at staten dikterer oppgjøret og, minst like viktig, betingelsene i oppgjøret.

Det er knyttet mye spenning til jordbruksoppgjøret 2021, både på grunn av Koronasituasjonen landet er inne i, og at det er et valgår.

- «Selv om målet er å oppnå et resultat som gjør det mulig å inngå en avtale i jordbruksforhandlingene, skal de som forhandler på vegne av jordbruket være trygge på at det er lagt gode aksjonsplaner om det blir nødvendig å gå til brudd med staten», sier Erling Aas-Eng, styremedlem i Norges Bondelag og leder av Aksjonsutvalget.

Våren 2021 skal vi også ha gode aksjonsplaner. Samtidig vil aksjonsplanene måtte tilpasses at vi fortsatt er sterkt påvirket av Koronapandemien.

Aksjoner de siste årene

Etter år 2000 har Norges Bondelag brutt jordbruksforhandlingene tre ganger: i 2012, 2014 og 2017. Bruddet i 2012 var med en rødgrønn flertallsregjering, i 2014 og 2017 med en blåblå mindretallsregjering.

Aksjonene de seinere åra har hatt som mål å vise sårbarheten i matkjeden. Dette har vi gjort gjennom å fjerne brød og egg fra butikkhyllene, eller blokkere forbrukernes tilgang til matvarer. Blokaden av sentrallagrene til Coop, Asko og Rema i 2017 var en vellykket aksjon, og en av de tøffeste aksjonene Norges Bondelag har gjennomført på mange år.

Aksjoner i lokal- og fylkeslag, politikerkontakt og mobilisering i sosiale medier har også vært viktige elementer i aksjonene.

Aksjonsplanlegging

Det skal utvikles aksjonsplaner på sentralt-, fylkes- og lokallagsnivå. Planene skal ha aksjoner som skal være synlige, gjerne med en humoristisk snert som gjør at vi ikke provoserer unødige og de må være gjennomførbare på en måte som ivaretar hensyn til smittevern mv. For eksempel har vi tradisjonelt avsluttet aksjonsperioden med et bondeopptog i Oslo og markering foran Stortinget. I 2021 er det ikke realistisk å tenke at vi skal kunne samle flere tusen deltakere på denne måten; her må vi tenke nytt og trenger dine innspill!

Lokallaga er pålagt gjennom Norges Bondelags lover (§15) å ha en aksjonsberedskap. Er forhandlingsresultatet for dårlig bryter vi forhandlingene! Et brudd er kun effektivt om vi i etterkant gjennomfører kraftfulle og aksjoner.

Lokallaga skal stille opp på nasjonale aksjoner, aksjoner i regi av fylkeslaga, og også ha egne aksjoner lokalt. At det aksjoneres i flest mulig av våre drøyt 500 lokallag, er avgjørende for hvor vellykka aksjonen blir totalt sett.

Lokallaga har mange muligheter til å lage synlige aksjoner. Vi har store arealer, traktorer, rundballer og redskaper. Som vanlig vil en god dose kreativitet komme godt med for å ære mest mulig synlige rundt om i Norge. Lokalmediene er veldig viktige å ha med på laget. Sosiale medier kan også vise seg å bli enda viktigere i år enn før.

Aktuelle aksjonsformer i 2021?

Norges Bondelag skal ha gode aksjonsplaner, men disse er avhengig av oppslutning for å bli effektfulle. Vi vil gjerne ha innspill på hva dere anser som aktuelle aksjoner i 2021. Skal vi kjøre tøft med fare for å provosere folk flest, eller skal vi synliggjøre budskapet vårt på andre måter? Vi ønsker også innspill på alternative aksjonsformer som fungerer også med tanke på smittevern hensyn. Er det gode ideer til lokale aksjoner? Hva er alternativene til å ha en stormarkering i Oslo dersom det blir brudd?

Spørsmål: Velg ett alternativ på hvert av spørsmålene.

55. Bør Norges Bondelag kjøre tøffe aksjoner som blokader, oppkjøp osv. om det blir brudd i 2021?

- ☐ Ja.
- ☐ Nei.

56. Kan dere være med på og vil dere være med å spre innhold på digitale flater ved et eventuelt brudd?

- ☐ Ja.
- ☐ Nei.

Oppfordring: Skriv i tekstboks innspill til alternativer til en stormarkering i Oslo ved et eventuelt brudd. Har dere andre innspill til Norges Bondelags aksjonsplaner, så tilkjennegi dem. Diskuter og planlegg hvilke aksjoner der kan tenke der å kjøre i eget lokallag om det blir brudd i 2021.

13. Praktisk informasjon – bruk av heftet

Dette heftet er først og fremst et utgangspunkt for diskusjon i lokallaga og grunnlag for å kunne sende inn innspill jordbruksforhandlingene 2021. Heftet egner seg også godt til å ha en studiering i landbrukspolitikk, for eksempel for styret eller for flere i lokallaget. I tillegg har vi i år utarbeidet noen videoer for enkelte tema. Disse vil bli lagt ut på nettsida for studiearbeid:

<https://www.bondelaget.no/drift-av-lokallag/studiearbeid/>

Svar på spørsmålene gjennom avkrysninger gis i Questback. For de ulike temaene er det gitt mulighet til å komme med utfyllende synspunkter. Disse vil være av stor verdi når fylkeslaget skal samordne alle innspillene fra lokallagene.

Her følger informasjon dersom man ønsker å arrangere dette som studiering:

Arrangerer man studiering kan lokallaget få studiestøtte fra studieforbundet Natur og miljø på kr. 100 per kurstime. I tillegg er mulig å søke om tilretteleggingstilskudd dersom noen som ønsker å delta har behov for ekstra tilrettelegging. Les mer på sidene til [Studieforbundet Natur og miljø](#).

Krav til studiering

For å kvalifisere for kurstilskudd må studieringen må være på minst 8 timer og ha minst tre deltakere som har deltatt på ¾ av kurstimene. Det er mulig å gjennomføre over en eller flere dager. Kurset må meldes til studieforbundet på forhånd (se nedenfor).

Rapportering av studiering

- 1. Før dere starter:** Registrer studieringen hos Natur og miljø ved å fylle ut søknad her: <https://www.naturogmiljo.no/tilskudd/soknad>. I søknaden oppgis studieplannummer 360 (Jordbruksforhandlingene).
- 2. Rapportering av studiearbeidet:** Etter registrering av studiering sender Studieforbundet over en epost med link til skjemaet «Rapportskjema på nett».
 - Legg inn brukernavn og passord: Brukernavnet er den epost-adressen du har brukt, mens passordet velger du selv. Senere kan du logge inn i systemet fra "Mine kurs" som er plassert øverst på nettsidene til Studieforbundet.
 - **Deltakere:** I rapportskjemaet registrerer du deltakerne med navn, adresse, fødselsår og kjønn, og dato og klokkeslett (start) for samlingene. Fremmøte på samlingene "hakes av".
 - **Økonomi:** I rapportskjemaet skal det legges inn opplysninger om eventuelle inntekter/utgifter (f.eks. kursavgift, kursmateriell osv.) og dugnadstimer. Programmet har en link for å skrive ut kursbevis til kursdeltakerne.
 - Når kurset er ferdig og rapportskjemaet er korrekt utfylt, kan det sendes inn til Studieforbundet ved å trykke på knappen «Signér og send inn».

Det er også mulighet for å sende inn skjema på papir dersom man ønsker det.

Les mer på: <https://www.naturogmiljo.no/tilskudd/soknadsrutiner>

Snarest og senest 3 måneder etter siste kursdag må kurset være rapportert til Studieforbundet. For kurs som rapporteres mer enn 3 måneder etter siste kursdag halveres kurstilskuddet.

Studemateriell

Alt materiell til studie- og høringsarbeid på tema Jordbruksoppkjøret 2021 finnes på [bondelaget.no](https://www.bondelaget.no): For lokallag og tillitsvalgte ➔ Studiearbeid.

Det er også muligheter for å etterbestille studiehefter i nettbutikken til bondelaget.

NORGES
BONDELAG

Norges Bondelag, Postboks 9354 Grønland, 0135 Oslo

Tlf.: 22 05 45 00

bondelaget@bondelaget.no

bondelaget.no